

10DE VERGADERING

VERGADERING VAN DINSDAG 6 JANUARI 1953

(Bijeenroepingsuur 1.30 namiddag)

Voorzitter: de heer Jonkman

Tegenwoordig, met de Voorzitter, 35 leden, te weten:

de heren Kramer, Molenaar, De Zwaan, Louwes, Beaufort, Witteman, Ruijs de Beerenbrouck, Kropman, Teulings, Van Lieshout, Van der Himst, Derksen, Van Velthoven, Roebroek, Kraaijvanger, De Dreu, Cammelbeeck, Woudenberg, Oosterhuis, In 't Veld, Van Tilburg, Wibaut, Reijers, Gerretson, Diepenhorst, Schipper, Algra, Van Walsum, Brandenburg, Geugjes, De Vos van Steenwijk, Sassen, Wendelaar, Anema, Tjalma,

en de heer Beyen, Minister van Buitenlandse Zaken, de heer Donker, Minister van Justitie, de heer Van de Kieft, Minister van Financiën, en de heer Luns, Minister zonder Portefeuille.

Aan de orde is de behandeling van de **interpellatie** van de heer In 't Veld betreffende de ontvluchting van een zevental gevangenen uit de strafgevangenis te Breda en de ontvangst, welke deze veroordeelden in Duitsland hebben genoten,

tot het houden waarvan verlof is verleend in de vergadering der Kamer van 30 December 1952 (*Handelingen* 1952/1953, deel I, biz. 47).

De heer **In 't Veld**: Mijnheer de Voorzitter! Allereerst zou ik de Kamer er dank voor willen zeggen, dat zij mij in de gelegenheid heeft gesteld deze interpellatie te houden.

Zelden zal een ontvluchting zoveel beroering onder het volk hebben gewekt als de ontvluchting van deze zeven gevangenen uit de strafgevangenis te Breda. Het is niet de eerste maal, dat een ontvluchting uit een Nederlandse gevangenis plaats heeft, maar de reactie van het publiek is nu toch wel een geheel andere dan in vorige gevallen en dat zeker niet alleen, omdat het nu zeven gevangenen betreft, die tegelijk uit de gevangenis verdwenen zijn. Nog niet zo heel lang geleden hielden de couranten ons bezig met de uitbraak van de inbreker Gerrit de Stotteraar. Toen was de reactie van het publiek geheel anders. Bij een deel van de mensen kon men toen zelfs een zekere bewondering opmerken voor het vakmanschap, waarmee deze uitbraakpoging op touw was gezet, en voor de rest nam men met belangstelling van het verloop van deze geschiedenis kennis. Van een ernstige beroering was geen sprake. De vraag rijst, waarom er nu allerwege verontwaardiging en verontusting is.

Ik zie daarvoor in hoofdzaak twee redenen. In de eerste plaats: een figuur als Gerrit de Stotteraar liet ons eigenlijk onverschillig, maar de ontvluchting van deze zeven roept weer in ons wakker de ellende, die zij en hun kornuiten in de bezettingstijd over ons volk hebben gebracht. De oude wonden gaan weer schrijven, als wij lezen om wie het hier gaat:

W. van der Neut, die bewaker is geweest in het kamp Amersfoort; hij werd door het bijzonder gerechtshof te Utrecht tot de doodstraf veroordeeld wegens gruwelijke mishandelingen. Samen met enkele andere bewakers had hij de gevangenen kniebuigingen laten maken tot zij er bij neervielen, waarna de bewakers met hun gespijkerde laarzen over hun slachtoffers heenliepen. Voorts had hij volgens de tenlastelegging de baard van Joodse gevangenen uitgerukt en brandende sigaretten op hun lichaam uitgedoofd. De doodstraf werd gewijzigd in levenslange gevangenisstraf;

W. A. Polak, eveneens ter dood veroordeeld wegens het lid zijn geweest van de Waffen-S.S. en het deelnemen aan Silbertanne-moorden op inwoners van Apeldoorn, Arnhem en De Beemster. Ook in dit geval werd de doodstraf gewijzigd in levenslange gevangenisstraf;

In 't Veld

K. C. Faber, die deel uitmaakte van een executiepeloton in Westerbork en ook bij een aantal andere executies aanwezig is geweest. Ook hij was aanvankelijk ter dood veroordeeld, welke straf later is gewijzigd in levenslange gevangenisstraf;

Touseul en Bkker zijn in 1949 door het bijzonder gerechtshof te Arnhem tot de doodstraf veroordeeld. Touseul was bij de Waffen-S.S. en is lid van de S.D. geweest. Hij heeft medegewerkt aan tal van arrestaties. Velen der gearresteerden vonden later de dood. In Putten en vele andere plaatsen in Gelderland heeft hij vele personen mishandelingen toegediend. Bikker was eveneens lid van de Waffen-S.S. Ook hij pleegde vele mishandelingen en verrichtte arrestaties. Op zeer vele plaatsen in ons land heeft Bikker dood en verderf gezaaid. Door de Raad van Cassatie werd het vonnis van beiden veranderd in levenslang;

Sander Borgers heeft in 1944 medegewerkt aan Silbertanne-moorden in Purmerend en Groningen. Hiervoor was hij veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf;

J. de Jonge is door het Amsterdamse bijzondere gerechtshof veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf wegens gepleegde mishandelingen in het kamp „Erica” te Ommen. Ook had hij vele landgenoten gearresteerd.

Mijnheer de Voorzitter! Vóór de oorlog kon ik nooit iets voelen voor de vergeldingstheorie in het strafrecht. In de bezettingstijd is het mij duidelijk geworden, waarom het element der vergelding toch een wezenlijke waarde heeft in de rechtvaardiging van de bestraffing van het kwaad.

En ook nu voelen wij het weer met grote helderheid: wij gunnen deze sadisten en landverraders niet, dat zij weer als vrije mensen in de maatschappij kunnen verkeren. Ons rechtsgevoel komt er tegen in opstand, dat voor deze grote zonden niet ten volle zou worden geboet.

In de tweede plaats meen ik, dat deze ontsnapping zo grote beroering heeft gewekt, omdat wij de indruk hebben gekregen, dat het slagen van deze ontsnappingspoging minder te danken is aan vakmanschap en scherpzinnigheid van de vluchtelingen zelf dan aan de verslapping van de waakzaamheid en aan de mogelijkheid van een vrij nauwe relatie met een illegale organisatie buiten de gevangenis.

Bij kennisneming van de berichten in de dagbladen kunnen wij moeilijk de indruk van ons afzetten, dat er fouten gemaakt zijn, en met name, dat men te goed van vertrouwen is geweest. Wij lezen van een vertrouwenspositie, die aan de Silbertanne-moordenaar Polak gegeven werd op grond van zijn voorbeeldig gedrag. De vraag rijst, of men wel voldoende in het oog heeft gehouden, dat een voorbeeldig gedrag nog niet behoeft te betekenen een innerlijke bekering. Vóór daarvan sprake kan zijn bij karakters als deze, moet zich in hun binnenste wel een radicale katharsis voltrekken.

Daarbij komt, dat het mogelijk is gebleken niet alleen onderling, maar ook met een organisatie buiten de gevangenis samen te zweren. De vroegere N.S.B.-ers en S.S.-ers blijken in ons land nog altijd actief.

Ik heb hierover een hele serie krantenberichten gelezen, o.a. in „Het Vrije Volk” van 31 December 1952 onder de titel „Allerlei Nazi-organisaties wroeten in ons land”. Zij worden hier met naam en toenaam genoemd. Het blijkt, dat er dikwijls onder een schone schijn nog altijd activiteit in deze kringen mogelijk is.

Ik heb voor mij liggen een exemplaar van het „Friesch Dagblad” van 2 Januari 1953, waarin verbazing wordt uitgedrukt over het feit, dat deze ontvluchttingspoging vooraf geheel kon worden klaargemaakt met dag en uur er bij.

„En dat kan alleen”, zo vervolgt het artikel, „wanneer er een geregeld en te allen tijde beschikbaar contact is tussen hen, die binnen en hen, die buiten zijn. Het is zeer de vraag, of aan dit vraagstuk wel voldoende aandacht is geschonken. En dit geldt niet alleen Breda. De organisatie buiten de gevangenis heeft ook elders contacten in de gevangnissen, dit staat naar onze mening, ook in verband met gegevens, waarover wij beschikken, wel vast. En het

In 't Veld

is de vraag, of daar een einde aan gemaakt kan worden, zolang de gevangenisleiding op sommige plaatsen er een opvatting van „humaniteit” op nahoudt, die leiden moet en ook werkelijk leidt tot struisvogelpolitiek.”

In de „Haagsche Courant” komt een verhaal voor (met een vraagteken er bij; dat moet ik op de voorgrond stellen) onder de titel „Duitse vrouw in het spel?”. In dit verhaal wordt gesuggereerd, dat een vrouw van Duitse nationaliteit behoorde tot de vaste bezoekers van de Bredase gevangenis en gelegenheid had voortdurend regelmatig met de gevangenen te spreken. Men neemt aan, dat het deze vrouw is geweest, die het contact tussen de gevangenen binnen en de helpers buiten de gevangenis heeft gelegd.

Als klap op de vuurpijl vond ik hedenmorgen in „De Volkskrant” een uitvoerig artikel, afkomstig van een speciale verslaggever in Kleef, waarin de ontvluchting geschreven wordt op rekening van een illegale organisatie, die haar basis zou vinden in Duitsland, die onder leiding zou staan van Ramcke en die haar vertakkingen zou hebben ook in Nederland.

Het is voor Kamerleden uiteraard heel moeilijk om na te gaan wat er van al die dagbladberichten waar is, maar ik geloof, dat wij toch wel mogen zeggen, dat er een grote mate van waarschijnlijkheid is, dat er nog steeds in ons land een vrij actieve organisatie van oud-N.S.B.-ers is. Ik meen, dat het dringend noodzakelijk is, dat op het doen en laten van deze lieden scherp wordt toegezien.

Dit alles heeft in ons volk een gevoel gewekt van grote onrust en men begint zich af te vragen of er voldoende waarborgen aanwezig zijn, dat ons geen herhaling van dit geval te wachten staat.

Bij de behandeling van de interpellatie over de gratieverlening aan Lages in de Tweede Kamer bleek, dat zowel de Kamer als de Minister van Justitie unaniem van mening waren, dat, wanneer een doodstraf door gratieverlening wordt omgezet in levenslange gevangenisstraf, het dan ook inderdaad levenslang moet blijven. Dit is tenslotte de overweging geweest, die velen heeft doen beruïsten in het gevoerde gratiebeleid. Nu begint er opnieuw twijfel op te komen. Wij vragen ons af of of niet meer van deze lieden kans zullen zien op gelijke wijze aan de greep van de gerechtigheid te ontsnappen.

Het gevoel van onrust is nog belangrijker versterkt door de gemakkelijke wijze, waarop de vluchtelingen over de grens zijn gekomen. Mag ik de dagbladberichten, die daarop betrekking hebben, geloven, dan schijnt dit geval zelfs geen uitzondering te zijn, maar is het vrijwel regel, dat illegale grensoverschrijding in West-Duitsland wordt gestraft met een lichte boete of een lichte hechtenis, waarna de betrokkenen verder vrij in Duitsland kunnen rondlopen. Ik kan dat begrijpen, wanneer het betreft vluchtelingen uit Oost-Duitsland of Tsjecho-Slovakije, omdat men dan te doen heeft met politieke vluchtelingen in de strikte zin. Ik begrijp dat echter niet, wanneer het betrekking heeft op vluchtelingen uit ons land. Men kan in West-Duitsland weten, dat hier een behoorlijke berechting heeft plaats gehad en dat lieden, die thans nog in de gevangenis zitten, meer op hun kerfstok hebben dan alleen maar collaboreren met de Duitse bezetters. Daarom begrijpen wij niet, dat de grensgangers op de simpele mededeling, dat zij politieke vluchtelingen zijn, zo gemakkelijk toegang krijgen tot een bevriend buurland.

Mijnerzijds heb ik gaarne medegewerkt aan het scheppen van betere betrekkingen met onze oostelijke burens. Daarvoor is echter nodig, dat West-Duitsland enig begrip toont, hoe zwaar dergelijke ontvluchtingen in ons land worden opgenomen. Wij zouden niet gaarne zien, dat de verdere gang van zaken met betrekking tot deze vluchtelingen opnieuw verwijdering zou brengen tussen onze beide landen, maar dan moeten wij niet het gevoel krijgen, dat sadisten en oorlogsmisdadigers maar de Duitse grens behoeven te bereiken om zich aan hun gerechte straf te kunnen onttrekken. Wanneer Nederlandse misdadigers al te gemakkelijk een beroep kunnen doen op het asyfrecht,

hoe moet het dan gaan als Lages en andere Duitse oorlogsmisdadigers kans zouden zien over de Duitse grens te komen?

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een serie vragen opgesteld en meen, dat deze voor zich zelf spreken, zodat ik mij in deze eerste termijn van een verdere toelichting kan onthouden. Ik zou dan de volgende vragen aan de Minister van Justitie willen voorleggen:

1. Wil de Minister een uiteenzetting geven van de omstandigheden, die de vlucht van niet minder dan zeven zwaar gestrafte gedetineerden uit de strafgevangenis te Breda hebben mogelijk gemaakt?

2. Wil hij daarbij in het bijzonder ook opheldering geven omtrent de volgende punten, die in de tot dusver verschenen berichten in de dagbladen niet duidelijk zijn geworden:

a. Hoe was het mogelijk, dat naast de drie aangewezen gedetineerden nog vier anderen zich naar de verwarmingskelder konden begeven, zonder dat het bewakend personeel dit bemerkte?

b. Hoelang was de bewaker-hoofdstoker reeds ziek en waarom is in diens plaats niet een ander met het toezicht op de werkzaamheden van de drie gedetineerden belast?

c. Was het toezicht op het contact van de gedetineerden met de buitenwereld wel voldoende?

d. Waarom is de ontsnapping pas zo laat bemerkt?

e. Hoe kwam men op het denkbeeld om tijdens of in de pauze van de filmvoorstelling een telling van de aanwezigen te houden?

f. Waarom is niet onmiddellijk na de ontdekking het signalement van de zeven vluchtelingen met hun foto's aan de gehele pers doorgegeven en ook via de radio een beroep op de medewerking van het publiek gedaan?

g. Wanneer en op welke wijze zijn de Nederlandse grensposten gewaarschuwd?

h. Kon met vrucht een beroep worden gedaan op de medewerking van de Duitse en de Belgische grensbewaking en, zo ja, wanneer en op welke wijze is deze medewerking gevraagd?

3. Heeft het onderzoek zich ook uitgestrekt tot de hulp, welke de vluchtelingen van buiten hebben gekregen, en, zo ja, met welk resultaat?

Heeft met name het onderzoek naar de auto's, welke bij de vlucht zijn gebruikt, iets opgeleverd?

4. Zijn de na deze ontvluchting genomen maatregelen ter verscherping van de bewaking bedoeld als blijvend? Zo nee, hoe denkt de Minister dan in de toekomst dergelijke ontvluchtingspogingen te verijdelen?

5. Deelt de Minister het oordeel, dat het geven van vertrouwenposities aan gedetineerden van dit kaliber verder gaat dan uit een oogpunt van menselijke behandeling behoort te worden toegestaan en dat daaraan na de opgedane ervaring onherroepelijk een einde behoort te komen?

6. Wordt in dit verband ook aandacht geschonken aan de noodzaak van verscherpt toezicht op de verbindingen van de gedetineerden met de buitenwereld?

7. Kan er op gerekend worden, dat de organisaties van gevezen N.S.B.-ers e.d., zomede organisaties, waarin dezen een vooraanstaande rol spelen, scherp in het oog zullen worden gehouden en bij ontdekking van enigerlei illegale activiteit onmiddellijk krachtig zullen worden aangepakt?

Vervolgens zou ik in aansluiting daaraan de volgende vragen willen stellen aan de Minister van Buitenlandse Zaken:

1. Wil de Minister een uiteenzetting geven omtrent de overschrijding van de Westduitse grens door de zeven ontvluchte gedetineerden uit de strafgevangenis te Breda en wat daarop verder gevolgd is?

2. Mochten de dagbladberichten ter zake juist zijn, wil dan de Minister zijn oordeel te kennen geven, of het in overeenstemming is met goede internationale gebruiken en in het

In 't Veld e. a.

bijzonder met de beginselen van goed nabuurschap, dat personen, die illegaal de grens hebben overschreden, op de simpele verklaring, dat zij politieke vluchtelingen zijn, weer worden vrijgelaten?

3. Zo men in West-Duitsland ter zake andere opvattingen mocht huldigen dan in Nederland, vindt de Minister in het gebeurde dan geen aanleiding om overleg te doen opnemen met de Regering van West-Duitsland, ten einde een herhaling van wat zich nu in Kleef zou hebben afgespeeld in de toekomst te voorkomen?

4. Hebben de bezettingsautoriteiten nog zeggenschap in zake toelating, uitzetting en uitlevering van hen, die in bevriende landen wegens oorlogsmisdaden veroordeeld zijn?

5. Kan de Minister reeds mededelingen doen over het resultaat van de besprekingen, welke met de Westduitse Regering en eventueel de bezettingsautoriteiten gevoerd zijn over uitlevering of uitzetting van de bovenbedoelde ontvluchte gedetineerden?

De **Voorzitter**: Is de Regering bereid aanstonds op de gestelde vragen te antwoorden?

De heer **Donker**, Minister van Justitie: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan is het woord aan de heer Minister van Justitie.

De heer **Donker**, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met de geachte interpellant dank te zeggen voor de tijdige toezending van zijn vragen. Naar aanleiding daarvan en van zijn zo juist daarop gegeven mondelinge toelichting zal ik trachten de Kamer een zo volledig en zo duidelijk mogelijk inzicht te geven in hetgeen zich bij en om de ontvluchting van de 7 veroordeelden uit de strafgevangenis te Breda heeft afgespeeld.

Ik meen goed te doen, Mijnheer de Voorzitter, met eerst een relaas te geven van het feitelijke gebeuren. Veel daarvan is reeds bekend door de publicaties in de pers, doch niet alles in deze publicaties was juist, terwijl ik ook nog mededeling kan doen van een aantal niet gepubliceerde feiten. Het verloop van zaken is dan als volgt geweest.

Op de avond van de Tweede Kerstdag 1952 zijn omstreeks 19.15 uur 7 gedetineerden ontvlucht uit de strafgevangenis te Breda. Deze gestraften zijn allen levenslang gestrafte politieke delinquenten, onder wie twee van de doodstraf geëgratieerden. Onder hen bevinden zich geen Duitsers. Drie hunner deden dienst als stoker en genoten diensvolgens een zekere vrijheid van beweging. Hun bevoorrechte positie bracht mede, dat zij zeker gelegenheid hebben gehad de ontvluchting tevoren te organiseren. Als stokers is hun werkplaats de verwarmingskelder van de koepel, welke kelder ondergronds gelegen is en door een gang en vervolgens een trap bereikbaar is van het vlak af. Het vlak is de begane grond in het midden van de koepel. Van buiten de koepel plegen de voor de verwarming benodigde kolen door een stortgat in deze kelder te worden gestort. Dit stortgat is van buiten afgesloten door een ijzeren rooster, die met een slot is vastgemaakt. Het is mogelijk om, gebruik makende van de bevoorrechte positie van deze stokers en tevens van de in de diverse werkplaatsen aanwezige materialen, dit slot kapot te breken, zodat bedoelde ijzeren rooster opgetild kan worden. Boven deze rooster bevindt zich ter afdekking een houten luik, dat de rooster en het slot en de toestand, waarin deze zich bevinden, aan het oog onttrekt. Mogelijk is derhalve, dat dit slot door een der bij de ontvluchting betrokken veroordeelden, die daarbij gebruik maakte van het voorrecht diverse karweitjes op het gevangenissterrein te verrichten, reeds tevoren is verbroken.

In de avond van de Tweede Kerstdag 1952 kwamen de gedetineerden tegen 19.15 uur uit de recreatiezaal, een gebouw,

Minister Donker

dat gelegen is buiten de koepel, doch binnen de gevangenismuur. Zij werden vandaar in de koepel gebracht, alwaar op het vlak een filmvoorstelling gegeven zou worden.

Het is de gewoonte, dat de buitenbewakingsposten worden ingetrokken, zodra alle gedetineerden zich in de koepel bevinden, hetgeen tegen 19.15 uur het geval is geweest.

De bewuste 7 gedetineerden bevonden zich tussen de schare gedetineerden, die zich gereedmaakten de filmvoorstelling bij te wonen. In groepjes moesten zij zich toen ongemerkt van het vlak naar de verwarmingskelder hebben begeven. Zelfs als dit wel bemerkt was, zou dit geen argwaan gewekt hebben, aangezien een gang naar bedoelde kelder voor de drie stokers heel normaal was. Het feit, dat vier anderen zich bij hen gevoegd hebben, is onopgemerkt gebleven, hetgeen verklaarbaar is, als men bedenkt, dat zich op dat ogenblik een grote menigte van omstreeks 180 mensen op het vlak bevond, die hun stoelen uit hun cellen haalden voor de filmvoorstelling. Als men verder bedenkt, dat dicht bij de gang naar de verwarmingskelder zich in de koepel toiletten bevinden, dan is het begrijpelijk, dat niet is bemerkt, dat nog vier anderen zich bij de stokers hebben gevoegd. De ontvluchting moet zich daarna in een ommezien hebben afgespeeld. Het moet gemakkelijk zijn geweest vanuit de kelder in schuin opwaartse richting over de kolen door het stortgat, daarbij de ijzeren rooster optillend, de weg naar de vrijheid te nemen.

Vanaf het stortgat zijn de vluchtelingen blijkens de voetsporen naar de het verst van de Chassésingel gelegen hoek van de gevangenis muur gelopen. Op dit moment bevonden zich buiten de koepel geen bewakers, aangezien alle delinquenten zich immers in de koepel moesten bevinden.

In de kelder blijken zich 2 ladders te hebben bevonden, waarvan er een daar altijd was en door de stokers voor hun werkzaamheden aan de verwarmingsketels werd gebruikt, terwijl de andere vermoedelijk tevoren uit een der werkplaatsen op het terrein naar de kelder is gebracht. Deze ladders hebben de vluchtelingen met een stevig touw, dat eveneens afkomstig was uit een der werkplaatsen en dat daar gebezigd werd voor het inpakken van meubilair, aan elkaar verbonden, terwijl zij aan het bovenende van de aldus verkregen lange ladder een zeer lange rubberslang hebben vastgeknoopt. Ongetwijfeld zijn de voorbereidingen daartoe reeds geschied vóór het eigenlijke ontvluchtingsmoment. Deze ladder, die dus uit 2 delen bestond, was 4.60 meter lang; zij hebben deze gezet tegen de gevangenis muur, die 5 meter hoog is. Vervolgens is de rubberslang aan de buitenzijde van de muur neergehangen. Op deze wijze konden in een ogenblik de 7 veroordeelden via deze ladder op de muur en langs de rubberslang weer op de begane grond komen. De laatste hunner heeft voorzichtigheidshalve de ladder met de slang aan de buitenzijde van de muur neergelegd, zodat van binnen van de ontvluchting niets te constateren was. Over het smalle stuk grond tussen de gevangenis muur en de zich daarnaast bevindende sloot hebben zij zich begeven naar de Singel, waar 50 meter verder 2 auto's hebben gestaan om hen in te laden. Later is gebleken, dat een derde, daar eveneens gestaan hebbende auto, waarin een dame zat, niets met het geval te maken heeft gehad. De auto's zijn gezien door de filmoperateur, die de filmvoorstelling in de koepel zou geven, toen hij voor dat doel naar de gevangenis fietste. Een speurhond heeft van af de plaats, waar bij het onderzoek de ladder en de slang aangetroffen zijn, de zeer duidelijke voetsporen van de ontvluchten naar de Singel gevolgd en op deze Singel is de hond het spoor bijster geraakt, juist op de plaats, die de filmoperateur aanduidde als de standplaats der auto's. Hierdoor staat vast, dat de ontvluchten zich per auto hebben kunnen verwijderen.

Enkele minuten nadat om 19.15 uur de filmvoorstelling was aangevangen, waarschuwde een der gedetineerden een bewaker met de mededeling, dat hij vermoedde, dat er een ontsnappingspoging zou worden gedaan. Deze bewaker heeft terstond de in de koepel aanwezige adjunct-directeur op de hoogte gesteld, die onverwijld vier bewakers heeft gestationneerd buiten de koepel aan de vier hoeken van het terrein binnen de gevangenis muren,

Minister Donker

Toen deze bewakers hun post betrokken, moeten de 7 ontvluchten reeds over de muur zijn geweest. Men mag echter aannemen, dat hier slechts een tijdsverschil van enkele minuten in het spel is geweest.

De adjunct-directeur en de om halfacht eveneens gearriveerde directeur namen aan, dat de eventuele vluchtelingen niet over de muur konden zijn op het ogenblik, dat de bewakers hun post hadden betrokken. Het stond voor hen, gezien de aan hen medegedeelde bewoordingen van de tip, trouwens helemaal niet vast, dat er vluchtelingen waren, laat staan, wie er zouden zijn ontvlucht.

Om hevige opschudding onder de gedetineerden en het daaraan verbonden risico te vermijden, heeft men vervolgens in een opzettelijk ingelaste pauze van de filmvoorstelling, welke pauze tegen halfnegen aanving, op een tactische wijze de hoofden geteld, waarbij bleek, dat er zeven ontbraken. Daarop is men er toe overgegaan, vast te stellen, wie er ontbraken en de gegevens over hen te verzamelen. Op het buitenterrein werd, zoals vanzelf spreekt, niemand aangetroffen.

Om 21.50 uur heeft de hoofdinspecteur van de recherche, de heer Vossenaar, die op dat moment door de directeur thuis werd opgebeld, zich naar de gevangenis begeven en de personalia der ontvluchten opgenomen, waarna hij naar het politie-bureau te Breda is gegaan, om van daaruit de nodige maatregelen te nemen. Aldaar heeft hij een telexbericht ongeteld, bestemd voor alle posten en grensposten, welk bericht om 22.55 uur is verzonden. Vervolgens heeft hij de divisiecommandant van de Koninklijke marechaussee en de districtcommandant van de Rijkspolitie te Breda gewaarschuld, met het verzoek te bevorderen, dat dit telexbericht met spoed respectievelijk aan alle grensposten en aan de post- en grenscommandanten van de Rijkspolitie zou worden doorgegeven, hetgeen ook is geschied. De directeur van de strafgevangenis had zelf, nadat hij de heer Vossenaar had gebeld, de grensposten Wernhout en Strijbeek gewaarschuld, zulks met het oog op een mogelijk uitwijken van de vluchtelingen naar België. Voorts heeft de heer Vossenaar, speciaal in verband met daar woonachtige familieleden van een aantal vluchtelingen, de politie van enkele plaatsen, zoals Amsterdam en Oldenzaal, gewaarschuld. De laatste plaats b.v. met het oog op de vermoedelijk te Bentheim woonachtige concubine van een der ontvluchten.

Omstreeks 22.45 uur heeft deze hoofdinspecteur de officier van justitie de Breda van het gebeurde in kennis gesteld. Deze heeft zich naar de gevangenis begeven, nadat hij de hoofdinspecteur van politie opdracht had gegeven zo spoedig mogelijk met zoveel mogelijk rechercheurs eveneens naar de gevangenis te komen.

Vervolgens is het terrein wederom afgezocht, waarbij tenslotte de bewuste ladder en slang buiten de muur aangetroffen werden. Daarna — het was toen kwart voor twaalf gevorderd — is de gedetineerde, die na de aanvang van de filmvoorstelling de mededeling had gedaan over een mogelijke ontvluchting tijdens die filmvoorstelling, uitvoerig verhoord. Deze gedetineerde had reeds ongeveer twee weken tevoren uit gesprekken iets vernomen over een plan tot ontvluchting, doch hij had niet aangenomen, dat dit een serieus plan was. Toen hij echter vóór de aanvang van de filmvoorstelling de betrokken gedetineerden zich zag afzonderen in de richting van de stookkelder, heeft hij een bewaker gewaarschuld.

Het staat dus vast, dat een en ander goed is georganiseerd en dat er contact met de buitenwereld is geweest omtrent datum, tijdstip en vervoermiddelen. Gelukkig wijst niets er op, dat een lid van het personeel van de gevangenis bij deze zaak betrokken is geweest. Bij het gebruikelijke bezoek, waarbij tegelijkertijd een vrij groot aantal gedetineerden in een zaal dat bezoek onder toezicht van enkele bewakers ontvangt, is het natuurlijk mogelijk geweest afspraken te maken. De gedetineerde, die de tip heeft gegeven, heeft bij zijn verhoor nog medegedeeld uit een gesprek begrepen te hebben, dat de gevluichte gedetineerden zich via Limburg naar Duitsland zouden begeven. Om die reden is na zijn verhoor de divisiecommandant

van de Koninklijke marechaussee te Breda nogmaals ingeschakeld, die er voor gezorgd heeft, dat de gehele oostgrens scherp werd bewaakt. Voorts is nagegaan, welke vluchtelingen tijdens de laatste weken bezoek hadden gehad; de adressen van de bezoekers zijn dezelfde nacht nog onderzocht, echter zonder resultaat. Ook in Breda zijn enkele adressen bezocht, eveneens zonder resultaat.

Verder is contact opgenomen met de Rijksidentificatiedienst, om te geraken tot de uitgifte van een Buitengewoon Opsporingsblad.

Tot zover de gang van zaken in de gevangenis te Breda in de avond en de nacht van de Tweede Kerstdag. Inmiddels waren de zeven ontvluchten, gelijk later op Zondag 28 December bekend is geworden, reeds dezelfde avond om 23.30 in de omgeving van Groesbeek in Duitsland aangekomen en daar aangehouden door de Duitse douane. De grensoverschrijding, welke te voet schijnt te zijn geschied, moet reeds enige tijd tevoren hebben plaats gevonden.

Ik heb zo juist de mededeling gedaan, dat door de politie te Breda ook contact was opgenomen met de Rijksidentificatiedienst. Hieromtrent moet ik nog iets naders mededelen. Omstreeks half twee uur 's nachts heeft de hoofdinspecteur Vossenaar van Breda uit opgebeld naar het bureau van de Rijksidentificatiedienst, waar toen, uiteraard, alleen een telefoniste aanwezig was. De chef van deze dienst was met verlof en de telefoniste heeft geprobeerd de ambtenaar, die hem verving, te bereiken. Dit is haar pas om tien minuten na vier uur gelukt, ten gevolge van het feit, dat de betreffende ambtenaar de telefoon had staan in zijn woonkamer en niet op zijn slaapkamer, terwijl de telefoniste blijkbaar geen ander middel heeft aangegrepen om deze ambtenaar te doen waarschuwen. Toen bedoelde ambtenaar om tien minuten over vier uur gearmeerd was, heeft hij inderdaad alle maatregelen genomen, welke nodig waren. Hij heeft voorbereidingen getroffen om photo-afdrucken te laten maken en om een Buitengewoon Opsporingsblad te doen uitgeven.

Die photo-afdrucken zijn de volgende ochtend door een politiemann uit Breda gehaald en hebben gediend om de politie in verschillende delen van het land, waar de ontvluchten ondergebracht zouden kunnen zijn, van het uiterlijk van deze mensen op de hoogte te stellen.

Met dat Buitengewoon Opsporingsblad is het ook niet erg voorspoedig gelopen, omdat, toen eenmaal de maatregelen daarvoor waren genomen, bleek, dat ten gevolge van de zich tussen de Kerstdagen en de Zondag bevindende Zaterdag ook de Staatsdrukkerij gesloten was. Dientengevolge is verbinding gezocht moeten worden met een drukkerij te Utrecht om dat Buitengewoon Opsporingsblad te drukken, dat tenslotte op Zaterdagavond omstreeks half 11 klaar was en toen per post is afgeleverd, zodat het eerst de volgende Maandag de verschillende politieposten bereikte.

Mijnheer de Voorzitter! Van dit alles, waarvan ik nu mededeling heb gedaan, was de Minister van Justitie onkundig gebleven. Op Zaterdag, de 27ste, was het Departement van Justitie gesloten. Toen ik op die dag omstreeks kwart over vier den Haag verliet van een vergadering, die ik had bijgewoond, vernam ik toevallig van een buitenstaander van de ontvluchting. Na getracht te hebben enige informatie in te winnen en enkele courantenberichten te hebben gezien, heb ik mij onverwijld naar de strafgevangenis te Breda begeven. Ik ben daar geweest Zaterdagavond van omstreeks half 7 tot 10 uur. Tijdens mijn verblijf aldaar heb ik persoonlijk bevorderd, dat een aantal tot dat ogenblik nog niet genomen maatregelen terstond werd getroffen, in de eerste plaats het uitloven van een beloning, in de tweede plaats de mededeling daarvan door de radio om 11 uur en in de derde plaats de waarschuwing van de politie in het buitenland, in casu West-Duitsland, België en Frankrijk.

Ge'lijk ik reeds zeide, is Zondag in de loop van de middag bekend geworden, dat de ontvluchten omstreeks half twaalf Vrijdagavond door Duitse grensbeambten zijn aangehouden. Zij hebben te voet de grens overschreden, zijn toen gestuit op enige Duitse Zollbeamte, wie zij de vraag hebben gesteld, of

Minister Donker

zij Duitsers of Hollanders waren. Op het antwoord, dat zij Duitsers waren, hebben de gevluchten, naar van verschillende kanten is medegedeeld, gezegd: Dan is het goed, want als jullie Nederlanders waren, hadden we jullie kapotgemaakt.

De vluchtelingen zijn daarop door deze Zollbeamte meegenomen en tenslotte geleid voor de Zollgrenzkommissar Roszbach, een gewezen S.S.-er, met wie echter door de Koninklijke Marechaussee in het algemeen behoorlijk wordt samengewerkt. Zij zijn de volgende ochtend gebracht voor het Amtsgericht te Kleef en daar door Amtsgerichtsrat Dickmann, een alleensprekend rechter, wegens illegale grensoverschrijding veroordeeld tot een boete van 10 Mark per persoon en vervolgens in vrijheid gesteld. Een merkwaardig feit lijkt mij hierbij, dat deze boete kon worden betaald in Nederlands geld.

Mijnheer de Voorzitter! Over het verdere verloop van zaken in Duitsland zal mijn ambtgenoot van Buitenlandse Zaken de Kamer nader inlichten.

Ik wil in dit verband alleen nog mededelen, dat ik Maandagochtend het hoofd van de Rijksvreemdelingendienst opdracht heb gegeven zich onmiddellijk naar Duitsland te begeven om te trachten de vluchtelingen, waarvan in de loop van Zondag bekend was geworden, dat zij de grens hadden overschreden, op administratief niveau, als ik het zo mag zeggen, terug te halen. Zij hadden illegaal de grens overschreden en het had dus tot de mogelijkheden behoord, dat zij weer terug zouden worden uitgeleid over die zelfde grens, zodat het hoofd van de Rijksvreemdelingendienst hen dan had kunnen overnemen. Het is echter gebleken, dat dit niet meer mogelijk was, omdat in Duitsland inmiddels reeds hogere instanties in de zaak waren betrokken en behalve feitelijke overwegingen nu ook de juridische kant van de zaak een belangrijker rol begon te spelen.

Aangezien door al de tot en met Zondag oerend geworden feiten meer en meer het vermoeden van een uitgebreide georganiseerde samenspanning begon te rijzen, heb ik Maandagmorgen 29 December 1952 telefonisch opdracht laten geven, dat de gevangenis te Breda door de politie terstond scherp bewaakt zou worden. Deze maatregel is onmiddellijk ingegaan. Voorts heb ik de directeur-generaal van de politie en de directeur-generaal van het gevangeniswezen verzocht mij te rapporteren omtrent de verbeteringen, welke in het beveiligingssysteem van de strafgevangenis te Breda dienden te worden aangebracht, en hen gemachtigd bij hun bezoek de volgende dag aan Breda alle provisorische maatregelen te nemen, die nodig zouden zijn in afwachting van meer definitieve voorzieningen. Die provisorische maatregelen waren van drieërlei aard; zij waren in de eerste plaats gericht op toezicht in de omgeving van de gevangenis om te voorkomen, dat zich daar personen zouden ophouden, die eventuele ontvluchttingspogingen zouden kunnen bevorderen, dat er auto's zouden worden geparkeerd e.d.; in de tweede plaats op toezicht op de muren, op de terreinen binnen de muren en buiten de gebouwen, op de werkplaatsen, enz., om ontvluchttingen tegen te gaan, en in de derde plaats op het formieren van een op korte termijn beschikbare reserve, ten einde te kunnen optreden bij moeilijkheden binnen de gebouwen.

Ten einde met deze maatregelen de zaak voldoende in de hand te houden, bleek het noodzakelijk te bepalen, dat zich nimmer te veel gevangenen in één ruimte of in een groep, die zich van de ene ruimte naar de andere begeeft, te zamen zullen bevinden. Dit getal is bepaald op 40 man. Voor de uitvoering van de zo juist vermelde maatregelen met drieërlei doelstelling is een detachement van 55 man Rijkspolitie te Breda gedetacheerd. Dit politiepersoneel is o.a. voorzien van traangasgranaten, waarmede zij ook geoefend worden.

Mijnheer de Voorzitter! Over de definitieve maatregelen, die zullen worden getroffen, kan ik nog geen mededeling doen, maar ik wil wel zeggen, dat, wil men tot een afdoende beveiliging komen, voor zover die in deze verhoudingen mogelijk is, hiermede zeer grote kosten zullen zijn gemoeid, zowel op het gebied van de kapitaalsuitgaven als van de jaarlijks terugkerende kosten. Ik kom daar straks nog nader op terug.

Voorts zijn door de directeur van de gevangenis met ingang van 1 Januari een groot aantal maatregelen van interne aard getroffen, die er op berekend zijn een herhaling van het gebeurde zoveel doentlijk onmogelijk te maken.

Dit, Mijnheer de Voorzitter, is het relaas van het feitelijk gebeuren en wat daarmee samenhangt. Over één punt, de hulp van buiten, kom ik dadelijk nog afzonderlijk te spreken. Ik zou thans enige beschouwingen willen wijden aan het op en na de Tweede Kerstdag gebeurde. Daarbij moet ik beginnen met één bepaald ding voorop te stellen. Dat is het volgende. Het beslissende in deze gehele affaire is geweest de eerste reactie van de gevangenisdirectie nadat de bewuste tip was gegeven. Deze reactie is, zoals u bekend is, deze geweest, dat men wel onmiddellijk de posten binnen de buitenmuren weer heeft geplaatst, maar dat men verder met de filmvoorstelling is doorgegaan, dat men die op een gegeven ogenblik heeft onderbroken, de koppen heeft geteld en vervolgens, nadat geconstateerd was, dat er zeven gevangenen weg waren, op het terrein binnen de muren is gaan zoeken. Die eerste reactie is blijkbaar een gevolg van het feit, dat men zich niet heeft kunnen voorstellen, dat in die enkele minuten, dat de posten aan de binnenkant van de muren ingetrokken zijn geweest, er gelegenheid was geweest om te ontsnappen. Daarbij is van groot belang de inhoud van het bericht, dat de directie bereikt heeft. Daaromtrent bestaat niet volledige eenstemmigheid. De bewuste gedetineerde verklaart, dat hij aan een bewaker heeft medegedeeld, onmiddellijk nadat de lichten met het oog op de filmvoorstelling uitgingen, dat enige gedetineerden wilden ontvluchten of mogelijk reeds ontvlucht waren. De bewaker zegt, dat hem alleen gezegd is, dat er mensen waren, die over de muur wilden, dus wilden ontvluchten. Er is niet meer uit te maken wat er precies door de gedetineerde gezegd is, maar één ding is zeker, nl. dat de mededeling, die de directie bereikt heeft, de mededeling geweest is van de bewaker en deze hield in, dat er misschien een ontvluchting zou plaats vinden. Het was voor de directie niet mogelijk om direct te controleren en te verifiëren wat die gedetineerde had gezegd, want de bewaker was een man van de buitendienst, die de gedetineerde niet kende. Het heeft daardoor veel tijd en moeite gekost om er in de loop van de avond achter te komen wie de gedetineerde was, die de tip had gegeven. In ieder geval is het zo, dat de directie een bericht heeft bereikt, dat inhield, dat er een ontvluchttingspoging zou worden gedaan. Dit bericht is gedaan enkele minuten nadat de buitenposten binnen waren getrokken en de koepel was gesloten. De buitenposten zijn direct, nadat de bewaker de adjunct-directeur over de tip had ingelicht, weer langs de muren opgesteld en men heeft gedacht: er kan niemand uit, of liever: men heeft er niet aan gedacht, dat het mogelijk was, dat er reeds iemand uit was.

Verder meende men, dat men om opschudding onder de gevangenen te voorkomen de filmvoorstelling voorlopig moest laten doorgaan. Men heeft tegen halfnegen een pauze ingelast en is toen aan het tellen gegaan, doch dat lukte niet erg. Toen heeft men een proef genomen door vier dozen sigaretten van 50 stuks te nemen en aan de gevangenen ieder een sigaret uit te delen. Toen bleken er 7 sigaretten te veel over te zijn; daaruit moest geconcludeerd worden, dat er 7 gedetineerden ontvlucht waren. De gevangenen zijn daarop in hun cellen gebracht en men is gaan zoeken op het terrein en de daarop staande gebouwen, waar niets te constateren was. Toen dit niets opleverde, heeft men — het was toen reeds 9.50 uur geworden — de politie laten komen en zijn door hoofdinspecteur Vossenaar de maatregelen getroffen, die ik reeds heb vermeld, waarbij ik gaarne onderstreep, dat deze hoofdinspecteur van de Bredase politie zeer actief is geweest.

Het is echter volkomen duidelijk, dat door deze gang van Zaken, met name door de beslissing, die omstreeks halfacht werd genomen, de gehele verdere loop van zaken bepaald is geweest en dat alle verdere maatregelen, achteraf gezien, geen zin hadden, althans irrelevant waren, omdat de ontvluchten in ons land niet meer te achterhalen waren.

Minister Donker

Het is natuurlijk zeer gemakkelijk om nu achteraf in kranten en op andere plaatsen de beslissing van de directie te becommentarieren, maar ik ben voor mij zelf toch geneigd, daarbij enige reserve in acht te nemen. De directie heeft zich op dat moment in een uiterst moeilijke situatie bevonden. Zij heeft een verkeerde conclusie getrokken, doch deze conclusie is door de omstandigheden wel begrijpelijk. Ik ben daarom van mening, dat ik de directeur, die één van onze beste directeurs is, daarvoor niet al te hard moet vallen.

Ik zeide zoëven, dat alles, wat na het kritieke moment van de eerste beslissing gebeurd is, eigenlijk irrelevant was, omdat men kan aannemen, dat de grensoverschrijding reeds heeft plaats gevonden enige tijd vóór halftwaalf, toen de vluchtelingen op de Duitse douane-ambtenaren gestuit zijn, zodat al die maatregelen geen effect konden hebben. Toch heb ik er behoefte aan om op enkele onvolmaaktheden in die maatregelen de aandacht te vestigen, omdat ik meen, dat het goed is dit te doen, mede omdat dit tot zelfkritiek kan leiden en eventueel een prikkel kan zijn tot een betere organisatie en optreden in de toekomst. Mijn persoonlijk standpunt in deze dingen is altijd, dat het maar beter is de zaken precies te vertellen, zoals zij zijn. Wij leven gelukkig in een samenleving, waarin men zich dat kan permitteren. De gevolgen van een openlijke behandeling van dit soort dingen zijn in het algemeen naar mijn ervaring niet slecht. Dan constateer ik, dat de piketregeling van de Rijksidentificatiedienst onvoldoende is gebleken en dat de uitgifte van een Buitengewoon Opsporingsblad moeilijkheden heeft ondervonden door het feit, dat de Staatsdrukkerij op die Zaterdag gesloten was, waardoor men andere wegen heeft moeten zoeken om het Opsporingsblad gedrukt te krijgen. Het was inderdaad een zeer buitengewone Zaterdag, maar ook op zulke buitengewone omstandigheden moet men van tevoren bedacht zijn. Verder is het mij in dit verband opgevallen, dat de Bredase politie van de Rijksidentificatiedienst photo's heeft gevraagd, terwijl de Rijksidentificatiedienst aan de gevangenis de signalen voor het Buitengewoon Opsporingsblad heeft gevraagd, waaruit ik de conclusie moet trekken, dat de photo's en de signalen zich niet op dezelfde plaats bevonden. Dit lijkt mij een punt, dat een nader onderzoek rechtvaardigt en de overweging wettigt, of in verband hiermede geen maatregelen moeten worden genomen. Vervolgens constateer ik, dat de beloning eerder had moeten zijn uitgelooft dan ruim 24 uur na de ontvluchting, zulks onder mededeling daarvan door de radio. En tenslotte constateer ik, dat de buitenlandse politie eerder had moeten zijn gewaarschuwd dan op de avond van de 27ste December, toen ik daartoe opdracht heb gegeven.

Dit zijn enige punten, die ik vermeld, omdat zij een lering voor de toekomst kunnen zijn, omdat hieruit de noodzaak blijkt, dat maatregelen zullen moeten worden getroffen om onvolmaaktheden, als waarvan hier is gebleken, te verbeteren. Ik voeg er onmiddellijk aan toe: voor het feitelijke gebeuren zouden deze maatregelen, ook al waren zij anders en beter genomen, irrelevant geweest zijn, omdat ten gevolge van de eerste beslissing de gevangenen reeds over de grens waren, vóórdat het opsporingsapparaat in werking was gekomen. Wat het regime in de betrokken gevangenis betreft, wil ik drie punten noemen, die voor dit speciale gesticht onaannemelijk moeten worden geacht. Dat is in de eerste plaats de positie, waarin de stokers verkeerden. Ik zal daarover nog nader komen te spreken. Deze mensen hadden, wat men noemt, een vertrouwenspositie. Zij werkten in het algemeen wel onder het toezicht van een ambtenaar, maar die ambtenaar was op de dag der ontvluchting reeds enige tijd ziek, zodat dit toezicht niet effectief was. Zij werkten bovendien in een ruimte, waar verschillende materialen aanwezig waren, die voor het slagen van de vlucht van belang zijn geweest. Ik acht zulk een situatie voor dit gesticht niet toelaatbaar. Ik voeg daar echter direct aan toe, dat het laten verrichten van werkzaamheden door gevangenen in alle gevangenissen voorkomt en dat men zich goed dient te realiseren, dat, wanneer men dit niet zou doen, de kosten van het gevangeniswezen belangrijk zouden worden vergroot; immers, dan zullen al deze werkzaamheden moeten worden

verricht door ambtenaren; dat zal vaak in een drieploegenstelsel en wat dies meer zij moeten gebeuren. In de tweede plaats acht ik het onaannemelijk, dat in een gesticht als dit filmvoorstellingen plaats vinden, waarbij de gehele, in dit geval wel zeer speciale, gevangenisbevolking in het duister bijeen is. In de derde plaats is gebleken, dat de bezoekregeling in dit gesticht bepaalde mogelijkheden heeft geboden, die naar mijn mening moeilijk aanvaardbaar zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans te spreken over het punt: hulp van buiten.

Het was aanstonds duidelijk, dat er hulp van buiten geweest moest zijn. Die bleek ook wel nader te bepalen. Een mogelijkheid voor dat contact naar buiten toch kan het volgende zijn geweest. Een van de gedetineerden heeft — het kan zijn in September of October II., precies weet ik dat niet meer — een afrekening gekregen van het Beheersinstituut van f 1800, en hij heeft bij de kwijting daarvoor dit bedrag laten overschrijven ten name van zijn broer. Verder is geconstateerd, dat deze broer met nog twee andere familieleden op 16 Dec. een bezoek aan de gevangenis heeft gebracht, op een datum, waarop het programma voor de Kerstdagen aan de gevangenen reeds bekend was. Hier zit dus de mogelijkheid van het contact naar buiten. Ik kan met betrekking tot de van buiten verleende hulp verder deze mededeling doen, dat de daders, die de hulp hebben verleend, door de politie zijn aangehouden en dat hun de nodige verhoren zijn afgenomen. Ik heb de processen-verbaal daarvan nog niet, maar wel heeft mij bereikt een uitvoerig rapport, een samenvatting van hetgeen in die verhoren door hen is verklaard. Ik geloof te kunnen zeggen, dat uit de verklaringen van deze drie helpers de zaak vrij aardig rond is gekomen, zoals men dat pleegt te noemen. Wij weten dus op het ogenblik wie de helpers zijn; wij kennen ook de auto's, die zijn gebruikt. Praktisch gesproken is het gehele gebeuren van de hulpverlening op zich zelf opgehelderd, voor zover het betreft de werkzaamheden van deze drie helpers. De Kamer weet, dat bij de delicten, die deze personen ten laste kunnen worden gelegd, geen preventieve hechtenis mogelijk is, zodat zij na het afnemen van deze verhoren weer op vrije voeten zijn gesteld. Ik hoop echter, dat na een gerechtelijk vóóronderzoek binnen niet al te lange tijd de berechting van deze personen plaats zal kunnen vinden. Er is echter meer. Ik geloof, dat ik geen tegenspraak zal ontmoeten, wanneer ik zeg, dat achter deze zaak hersens hebben gezeten. Nu is het opvallend, dat de intelligentie van de ontvluchten, behoudens misschien dan van die ene man, die contact met zijn broer heeft gehad, matig is te noemen en dat hetzelfde gezegd moet worden van de helpers. Ik wil wel zeggen, dat ik persoonlijk rekening houd met de mogelijkheid van het bestaan van organisaties of wat dan ook, die zich met dit soort van zaken bezighouden. Het is mijns inziens ook niet uitgesloten, dat zulke organisaties ook haar verbindingen hebben in Duitsland. De sensationele verhalen, die vanmorgen daarover in de ochtendbladen stonden, lijken mij echter in sommige opzichten bepaaldelijk onjuist. Daarin komen wel zeer onlogische conclusies voor. Het verhaal, dat men 2 met name genoemde Duitsers wilde bevrijden en, toen dezen niet weg konden, 7 Hollanders heeft meegenomen, lijkt mij niet erg logisch. Zo zijn er meer punten te noemen, die in deze verhalen nogal duister zijn. De gedachte echter, dat behalve de helpers, die aangehouden zijn, zich hier andere intellectuele daders op de achtergrond bevinden — en dan op een ietwat hoger niveau — verwerp ik niet. Verschillende organisaties van oud-N.S.B.-ers hebben direct van mijn eerste optreden als Minister af mijn speciale aandacht gehad. Zo heb ik op 2 October 1952 mijn ambtgenoot van Binnenlandse Zaken verzocht een dezer organisaties door de B.V.D. in het bijzonder in het oog te doen houden. Voorts heb ik ter zelfder tijd aan mijn Departement opdracht gegeven na te gaan welke wettelijke voorzieningen met betrekking tot deze organisaties, indien zij actief zouden gaan optreden, mogelijk zouden zijn. Ik vind dit dus wel een aspect van de zaak, dat zeker niet mag worden verwaarloosd.

Minister Donker

Ik zou tenslotte nog enige beschouwingen van meer algemene aard willen geven, die enkele belangrijke onderwerpen betreffen, welke nauw verband houden met deze zaak. Ik kom daartoe, omdat zo geleidelijk aan een sfeer dreigt te ontstaan, waarbij men ons gevangeniswezen en wat daarmede samenhangt in de beschouwingen betreft, en dat dan speciaal tegen de achtergrond van dit concrete en incidentele feit, dat heeft plaats gevonden, plaatst.

Ik wil er in de eerste plaats op wijzen, dat de aard van ons gevangeniswezen ons in dezen voor eigenaardige moeilijkheden stelt. Wat zijn de beginselen van ons gevangeniswezen, zoals dat op het ogenblik is georganiseerd en verder wordt uitgebouwd? Ik zal daar niet breedvoerig op ingaan, doch vestig er de aandacht op, dat een van de voornaamste dier beginselen is de differentiatie van de gestichten, waardoor het mogelijk is, dat men bepaalde groepen gevangenen in bepaalde gestichten brengt om daarmede tot een doelmatige behandeling van deze gevangenen te komen. Nu was bij mijn optreden als Minister de gevangenis in Breda voornamelijk bezet door zwaar gestrafte Nederlandse politieke veroordeelden, meest levenslang. Daarnaast trof ik in Norgerhaven aan de Duitse oorlogsmisdadigers. Wat de laatsten betreft, was ik direct verontrust, alleen al om het feit, dat de gevangenis te Norgerhaven slechts ruim 40 kilometer van de Duitse grens ligt. Ik ben daar op 23 October heengegaan en heb, toen ik gezien had, hoe aldaar de toestand was, onmiddellijk besloten tot overplaatsing van de Duitse oorlogsmisdadigers van Norgerhaven naar Breda. Ondanks het op Tweede Kerstdag in Breda gebeurde ben ik blij, dat deze overplaatsing is geschied. Want ik maak mij sterk, dat het in Norgerhaven mogelijk zou zijn geweest met twee autobussen voor te rijden en de gehele Duitse bevolking in een uur tijds over de Duitse grens te rijden. De situatie was daar zo — Norgerhaven is nu eenmaal een gesticht, dat, in een grote landbouwkolonie gelegen, bepaalde eigenaardigheden heeft —, dat de gevangenen 's nachts wel behoorlijk waren opgesloten, maar overdag zich voortdurend over de uitgestrekte terreinen moesten bewegen, om zich naar de werkplaatsen of het land, waar zij hun arbeid verrichtten, te begeven, en dat een aantal van hen zelfs in boerderijen van de inrichting werkzaam was, waarbij niet voldoende toezicht kon worden uitgeoefend. Ik acht een dergelijk systeem voor bepaalde soorten gevangenen stellig aanvaardbaar, maar niet voor de Duitse oorlogsmisdadigers, die zich daar bevonden.

Op 7 November zijn de Duitse gevangenen overgeplaatst naar Breda op grond van de overweging, dat deze gevangenis geldt als een van onze sterkste gevangenis, en bovendien, omdat dit een gesloten gesticht is, dat vrij veel open ruimte binnen de muren heeft, waaraan ik in dit verband nogal waarde heb gehecht, omdat daardoor een behoorlijk werken in gemeenschap mogelijk zou zijn. 's Nachts verblijven de gedetineerden daar in de cellen in de koepel, doch overdag zou een redelijk regime mogelijk zijn.

Ik wil hieraan toevoegen, dat bij de overplaatsing van de Duitsers naar Breda door mij extra-maatregelen zijn genomen om de bewaking in Breda te verscherpen. Er ging weliswaar een aantal politieke veroordeelden weg om plaats te maken, maar deze Duitsers kwamen er voor in de plaats. Ik heb daar in aanleiding gevonden om enige bewakers naar Breda over te plaatsen en bovendien 7 gestichtswachters daar te detacheren, behoorlijk bewapende mensen, die in de gevangenis gekazerneerd zijn. In verband met het overbrengen van de Duitsers naar Breda zijn dus nog extra-maatregelen genomen in deze gevangenis, die toch al behoorlijk van bewaking was voorzien. Ik moge daaraan toevoegen — het is goed, dat de Kamer dat weet —, dat na de overplaatsing van de Duitsers uit Norgerhaven nog tien Duitsers buiten Breda waren geplaatst. Daarvan waren er vijf in Vught, die daar, omdat zij goede vaklieden waren, werkzaamheden verrichtten aan de bouw van personeelswoningen. Ik heb in het gebeurde op Tweede Kerstdag aanleiding gevonden om deze vijf Duitsers uit Vught ook naar Breda over te doen brengen, omdat ik bij het werken aan

deze woningen de veiligheid niet voldoende verzekerd achtte. Er zijn thans nog vijf Duitsers, die niet in Breda zitten, waarvan er één ziek in Leeuwarden is, één ziek in Vught, één in de observatie-inrichting te Utrecht, één in het krankzinnigengesticht te Woensel en tenslotte Lages, die zich ook niet te Breda bevindt. Door dit alles is in de gevangenis te Breda een buitengewoon moeilijke situatie geschapen. Daar bevinden zich op het ogenblik ongeveer 180 zwaar gestraften, van wie velen levenslang, mensen, die dus nagenoeg geen uitzicht meer hebben.

Deze situatie is verder verscherpt door een zekere verstraking in het gratiebeleid, die heeft plaats gevonden. Voor dit laatste moge ik verwijzen naar hetgeen ik in de Tweede Kamer heb medegedeeld bij de interpellatie over de gratiëring van Lages, waarbij ik enige richtlijnen heb gegeven voor het gratiebeleid, zoals ik mij dat voorstelde te voeren. Ik herinner in dit verband aan twee toen door mij genoemde richtlijnen. De ene daarvan is deze, dat van mij in het algemeen geen voorstellen te verwachten zijn tot verdere gratiëring van van de doodstraf gegratieerde levenslang gestraften, terwijl de tweede inhield dat het resultaat van de werkelijke straftijd van de politieke delinquenten, met name ten aanzien van het residu van politiek veroordeelden, dat thans nog aanwezig is, niet mag zijn, dat zij in een gunstiger positie komen dan gewone veroordeelden. Ik acht deze richtlijn redelijk, omdat de politieke veroordeelden, die op het ogenblik hun straf nog uitzitten, in grote meerderheid lieden zijn, die delicten hebben begaan met een sterk criminele inslag. Deze richtlijnen hebben een zekere verstraking van het gratiebeleid ten gevolge gehad en dit veroorzaakt in een strafgevangenis als die te Breda, waar ongeveer 180 mensen zitten zonder veel perspectief, een situatie, die aan het personeel en de leiding van de gevangenis wel zeer zware eisen stelt.

Nu zal men vragen: waarom concentreert gij deze mensen in één gevangenis en waarom verdeelt gij hen niet over verschillende gestichten? Dat acht ik ten enenmale onmogelijk. Het zou in abstracto denkbaar zijn, dat men in verschillende gestichten groepen van 25 of 30 van deze zwaar gestraften plaatst, maar dat zou betekenen, dat deze mensen daar aan een afzonderlijk regime onderworpen zouden moeten worden. Ons gestichtswezen is gebaseerd op differentiatie; ieder gesticht heeft zijn eigen regime en zijn eigen logé's. Zet men tussen dezen een andere groep, dan betekent dit, dat de bewaking en het regime van die groep zwaar gestraften in al die gestichten aan dezelfde hoge eisen moeten voldoen als in Breda. Dat zou de kosten van ons gevangeniswezen wel zeer sterk doen stijgen. De versterking van de bewaking in Breda zal reeds zeer veel geld kosten. Een van de maatregelen, die b.v. overwogen worden, is op de muren van de gevangenis te Breda permanent mitrailleurposten te plaatsen. Dit betekent grote kapitaalsuitgaven. Dit betekent, dat een vrij groot aantal bewakers in roulerende dienst die posten moet bezetten. Dit kost handen vol geld. En indien maatregelen van deze aard worden genomen, kan ik nog niet meer zeggen dan dat de gevangenis zo goed mogelijk bewaakt zal zijn. Een absolute garantie is in dezen nooit ofte nimmer te geven. Men moet het zich zo voorstellen: in deze gevangenis zitten plus minus 180 mensen, die van de vroege ochtend tot de late avond uitsluitend denken over de vraag: hoe kom ik hier uit? Deze mensen zijn altijd min of meer een slag voor.

Het is de eeuwige strijd tussen de wet en de wetsovertreder, waarbij altijd de wetsovertreder een zekere voorsprong heeft. Ook vroeger hebben uit zeer goed beveiligde en bewaakte gevangenis ontsnappingen plaats gehad. Er heeft indertijd een ontsnapping van vier gevangenen uit de gevangenis te Groningen plaats gehad; de geachte interpellant heeft herinnerd aan iemand, die beroepsuitbreker was, te weten Gerrit de Stotteraar, en zo zijn er nog meer.

Zulke dingen zijn altijd mogelijk. Ik vergelijk het altijd met de spoorwegbeveiliging, een beveiliging, die een combinatie is van technische en menselijke factoren. Men kan zulk een be-

Minister Donker

veiliging zo goed mogelijk organiseren, maar toch, op een gegeven oenblik faalt zij op een bepaald punt en gebeurt er toch een spoorwegongeluk. Zo is het ook met de beveiliging van een gevangenis.

Wat nu deze ontvluchtingen betreft, er wordt om het laatste geval m.i. wel wat al te veel sensatie gemaakt. Ik heb persoonlijk door de radio het bericht gehoord, dat er massa's politieke delinquenten uit Nederland zijn ontvlucht en in Duitsland zitten, alleen in de omgeving van Dusseldorp al een 30. Ik heb de cijfers eens opgevraagd en daaruit is mij gebleken, dat er inderdaad een belangrijk aantal politieke delinquenten is, die in het opsporingsregister gesignaleerd staan. Dat zijn mensen, die wij nooit in Nederland hebben gehad en die wij zouden berechten, wanneer zij in Nederland kwamen. Het zijn een paar duizend namen, die daarin staan. Maar wanneer het gaat om de ontvluchtingen, dan komen de cijfers hierop neer, dat er sinds 1945 tot dit ogenblik — en daar valt de gehele periode van de veelal geïmproviseerde kampen in, waarin op een gegeven ogenblik over de 100 000 gedetineerden zaten — in totaal zijn ontvlucht 202 personen, terwijl er in de laatste twee jaar, toen er dus van kampen geen sprake meer was en de gedetineerden in het algemeen in strafgestichten zaten, slechts 7 ontvlucht zijn, waarbij dan komen de 7 van Breda, in totaal derhalve 14. Wanneer ik die andere 7 ontvluchtgevallen — buiten de 7 van Breda — ontleed, blijkt, dat er 2 mensen zijn ontvlucht uit Esserheem, één van de inrichtingen te Norg, waarvan ik reeds zeide, dat daar een tamelijk grote vrijheid bestaat, 2 uit Eygelshoven, waar de gedetineerden in de mijnen werken, tussen de gewone mijnwerkers, zodat de controle daar niet anders dan zeer globaal kan zijn, en vervolgens 3 uit een ziekenhuis. Dat zijn de cijfers van de laatste twee jaar, toen de gedetineerden niet meer in de kampen, doch in de gevangnissen vertoefden.

Een andere vraag, die ik mij in dit verband heb gesteld, is deze: wanneer nu 7 politieke veroordeelden uit Breda zijn ontvlucht en wanneer inderdaad in Breda naar aanleiding daarvan extra-beveiligingsmaatregelen zullen worden getroffen, is het dan verantwoord de andere politieke veroordeelden te laten, waar zij op het ogenblik zijn, met name hen te laten in Norg en Eygelshoven, waar zij aan een regime onderworpen zijn, dat, in vergelijking met de gesloten gestichten, gematigd is. Anderzijds, in Norg en Eygelshoven zitten geen levenslang. Daar zijn politieke veroordeelden, die minder zwaar gestraft zijn. Ik ben tot de conclusie gekomen, dat ik voorhands de gestelde vraag ontkennend moet beantwoorden, want, wanneer ik de politieke veroordeelden uit Norg en Eygelshoven weghaal en ze breng naar gesloten gestichten, komt er een zodanig reshuffle in ons gevangeniswezen, dat het systeem, dat op het ogenblik bestaat, het systeem van differentiatie, voor een groot deel kapot is.

Een andere kwestie is, dat, wanneer bij deze politieke gedetineerden — ik zeg dat speciaal van deze plaats ook tot hen; een gewaarschuwd man telt voor twee — in de naaste toekomst ontvluchtingen op enigermate grote schaal zouden plaats vinden, ik misschien genoodzaakt zou kunnen zijn, ondanks alle nadelen, daaraan verbonden, op dit voorlopige standpunt terug te komen.

Ik wil thans nog een andere opmerking maken. In verschillende publicaties is er een verband gelegd tussen de laatste ontvluchting en ons gemoderniseerde gevangeniswezen. Ik heb dit bijzonder betreurd. De modernisering van ons gevangeniswezen, die geresulteerd heeft in de nieuwe Beginselenwet, heeft enorme voordelen. Deze modernisering heeft tot gevolg de differentiatie van de gestichten met meer individuele behandeling van de gevangenen volgens de nieuwste penitentiaire opvattingen en hierdoor worden vele onnodige hardheden voorkomen. Hierdoor is het mogelijk te werken aan de heropvoeding van zeer veel mensen, met name juist van diegenen, bij wie heropvoeding kan leiden tot voorkoming van grote schade, niet alleen aan die mensen zelf in verband met hun innerlijk en hun verdere leven, maar ook voor de maatschappij. Ik meen, om het nu eens heel

cynisch te zeggen, dat in dit stelsel tegenover deze voordelen wel enige ontvluchtingen kunnen staan. Een andere zaak is natuurlijk — en ik geloof, dat wij dan het probleem veel zuiverder stellen —, dat, wanneer men naast dit gemoderniseerde gevangeniswezen met de doelstellingen, zoals ik die zo juist schetste, een gesticht heeft, waarin een groot aantal zware misdadigers, met name levenslang gestraften, is geconcentreerd, het noodzakelijk zal zijn om daar bijzondere maatregelen te nemen, bijzondere regelingen te treffen, een bijzonder regime te hebben, waarbij een aantal dingen, die in andere gevangnissen mogelijk zijn, daar niet toegelaten wordt. Voor een gevangenis als die in Breda blijkt het thans b.v. niet mogelijk te zijn enige van deze lieden in te schakelen bij het stoken van de verwarming en daarvoor zullen dus, gezien deze ervaring, waarschijnlijk ambtenaren moeten komen. Alleen, ik herhaal, dit kost oneindig veel meer. Gezien de ervaringen zal men eveneens tot de conclusie moeten komen, dat de bezoekregeling, zoals deze tot nog toe was, nl. dat een aantal gedetineerden, aan tafels gezeten, bezoek ontving van 1 tot 3 familieleden, terwijl enkele bewakers toezicht op het geheel hielden, niet mogelijk is en dat een dergelijke soepele regeling door een andere zal moeten worden vervangen, die meer op individuele controle is gericht.

Verder wil ik hieraan nog toevoegen, dat ik van mening ben, dat filmvoorstellingen in het absolute duister daar, waar een bevolking met deze karaktertrekken aanwezig is, bepaaldelijk niet toelaatbaar zijn. Maar om, zoals in sommige bladen is gebeurd, sarcastische opmerkingen te maken over het feit, dat één keer in het gehele jaar, met Kerstmis, een gemeenschappelijke maaltijd wordt gehouden en dat er Kerstfeest wordt gevierd, gaat mij weer veel te ver.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof — en hiermede zou ik, wat deze algemene beschouwingen betreft, willen besluiten —, dat het goed zou zijn — er zijn op het ogenblik in Nederland heel veel mensen, die zich met het gevangeniswezen bemoeien —, als een aantal van deze lieden enige terughoudendheid op dit terrein betrachte, want de penitentiaire behandeling is ook een vak, is een wetenschap. Daar komt zoveel bij te pas, dat het voor leken een vrijwel onbegaanbaar terrein is. Al dit geschrijf brengt ons naar mijn mening bedenkelijk in de richting van het „gesundes Volksempfinden“.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben aan het einde van mijn betoog gekomen. Ik moet nu nog de vragen van de geachte interpellant beantwoorden. Ik kan hierin kort zijn, want ik geloof, dat ik de antwoorden op deze vragen in het voorafgaande reeds grotendeels heb gegeven.

Op de eerste vraag kan ik antwoorden, dat die in de voorafgaande mondelinge uiteenzetting zo volledig mogelijk is beantwoord.

Ten aanzien van vraag 2a meen ik te mogen zeggen, dat ook deze vraag reeds uitvoerig is beantwoord.

Vraag 2b luidt als volgt:

Hoelang was de bewaker-hoofdstoker reeds ziek en waarom is in diens plaats niet een ander met het toezicht op de werkzaamheden van de drie gedetineerden belast?

Het antwoord luidt: Het personeelslid (opzichter bij de arbeid), dat met het toezicht op de werkzaamheden in de verwarmingskelders was belast, was reeds sedert 3 December ziek. Hij werd vervangen door steeds wisselende andere personeelsleden en in verband met ziekte van meerdere personeelsleden gedurende minder uren. De functionaris, die normaal dat toezicht uitoefende, had evenwel meestal slechts dienst tot 6 uur des namiddags.

Vraag 2c luidt:

Was het toezicht op het contact van de gedetineerden met de buitenwereld wel voldoende?

Het antwoord luidt: In de gesloten strafgestichten is het contact der gedetineerden met de buitenwereld vrijwel beperkt tot de reclasseringsbezoeker en het periodieke bezoek van maximaal drie der naaste familieleden. Op dit laatste bezoek wordt

Minister Donker e. a.

toezicht uitgeoefend, evenals op de in- en uitgaande correspondentie van en aan familieleden. De ervaring heeft echter geleerd, dat de in de strafgevangenis te Breda gevolgde methode (collectief ontvangen van bezoekers) tot moeilijk te aanvaarden risico's leidt. In casu is door één der 7 ontvluchten via een broer immers een ongewenst contact met de buitenwereld tot stand gebracht.

De vragen 2d tot en met 2h meen ik te kunnen afdoen met de mededeling, dat zij reeds een uitvoerige beantwoording hebben gevonden bij mijn uiteenzetting over het feitelijk verloop van zaken.

Ook wat betreft vraag no. 3 moge ik verwijzen naar de door mij gegeven uiteenzetting.

De vierde vraag luidt:

Zijn de na deze ontvluchting genomen maatregelen ter verscherping van de bewaking bedoeld als blijvend? Zo neen, hoe denkt de Minister dan in de toekomst dergelijke ontvluchttingspogingen te verijdelen?

Het antwoord hierop luidt: Zoals uit mijn betoog reeds is gebleken, is het mijn uitdrukkelijke bedoeling met betrekking tot de strafgevangenis te Breda, zowel het gebouw en zijn outillage als de personeelsbezetting blijvend aan te passen aan de situatie, zoals die in de allerlaatste tijd ontstaan is door de voor Nederland ongekend hoge concentratie van langgestrafte en zware misdadigers, zodat risico's ten aanzien der beveiliging tot het uiterste minimum zullen worden beperkt.

De vijfde vraag luidt:

Deelt de Minister het oordeel, dat het geven van vertrouwensposities aan gedetineerden van dit kaliber verder gaat dan uit een oogpunt van menselijke behandeling behoort te worden toegestaan en dat daaraan na de opgedane ervaring onherroepelijk een einde behoort te komen?

Het antwoord luidt: Ook in de gesloten gestichten worden — zij het in veel mindere mate dan in andere gestichten — sommige werkzaamheden verricht door gedetineerden. Daarop wordt toezicht uitgeoefend door aangewezen personeelsleden, doch in bepaalde gedeelten van het gebouw of op bepaalde gedeelten van het gestichtsterrein hebben deze gedetineerden daarbij een zekere vrijheid van beweging. Gezien de opgedane ervaring en het bijzondere karakter der gestichtsbevolking zijn thans in de strafgevangenis te Breda sterk beperkende voorzieningen getroffen op dit punt.

In antwoord op de zesde vraag, luidende:

Wordt in dit verband ook aandacht geschonken aan de noodzaak van verscherpt toezicht op de verbindingen van de gedetineerden met de buitenwereld, kan ik het volgende zeggen: Het toezicht op de toegestane verbindingen der gedetineerden met hun betrekkingen in de buitenwereld in de vorm van het familiebezoek en de correspondentie met familieleden is verscherpt.

De zevende vraag luidt:

Kan er op gerekend worden, dat de organisaties van gewezen N.S.B.-ers e.d., zomede organisaties, waarin dezen een voor- aanstaande rol spelen, scherp in het oog zullen worden gehouden en bij ontdekking van enigerlei illegale activiteit onmiddellijk krachtig zullen worden aangepakt?

Het antwoord luidt: Gelijk uit het door mij dienaangaande medegedeelde blijkt, heeft deze aangelegenheid de volle aandacht.

De heer **Beyen**, Minister van Buitenlandse Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Het antwoord op de eerste vraag van de geachte interpellant heeft betrekking op wat er is gebeurd bij de overschrijding door de vluchtelingen van de Westduitse grens en wat daarop is gevolgd. Die vraag is grotendeels al beantwoord door mijn ambtgenoot van Justitie. Ik wil er slechts aan toevoegen, dat, naar ons is medegedeeld door de consul-generaal der Nederlanden te Kleef, die vluchtelingen, die gearresteerd zijn door de Duitse autoriteiten en na hun arrestatie voor de Amtsrichter te Kleef zijn geleid, blijkbaar verzocht hebben om asyl, zich daarbij beroepend op het asytrecht, zoals het in

Minister Beyen e. a.

artikel 16 van de Duitse Grondwet is geregeld. Die Amtsrichter is daarop blijkbaar ingegaan en stelde, zoals reeds door mijn ambtgenoot van Justitie is medegedeeld, de betrokkenen na voldoening van de hun wegens illegale grensoverschrijding opgelegde geldboete op vrije voeten, waarbij intussen wordt vermeld, dat zij aan de rechter op diens verzoek de adressen opgaven, waarheen zij zich zouden begeven.

Wat betreft de tweede vraag, nl. die omtrent de internationale gebruiken in dit verband, moge ik opmerken, dat in beginsel iedere Staat bevoegd is, de toelating van vreemdelingen op zijn territorium naar eigen inzicht te regelen. Het is echter goed internationaal gebruik, dat daarbij ook rekening wordt gehouden met de betrekkingen tot de nabuurstaten. De gevolgde praktijk brengt veelal mede, dat een vreemde'ing, die illegaal de grens heeft overschreden, wordt teruggewezen naar het land van herkomst. Beroept betrokkene zich op gevaar van vervolging wegens zijn ras, geloof of staatkundige overtuiging bij terugkeer in het land van herkomst, dan is het normaal, dat de beslissing op dat beroep wordt opgeschort tot de gegrondheid van het beroep door een nader onderzoek is bevestigd. Allicht zal daarbij ook een onderzoek naar eventuele criminele antecedenten van de betrokkenen geschieden.

Naar aanleiding van vraag 3, of de Minister in het gebeurde geen aanleiding vindt om over'eg te doen opnemen met de Regering van West-Duitsland, kan ik mededelen, dat over het onderhavige geval een zeer intensieve gedachtenwisseling met de Duitse Bondsregering gaande is. Verwacht mag worden, dat deze gedachtenwisseling van invloed zal zijn, ingeval zich onverhoopt een herhaling van het voorgevallene mocht voordoen. Meer kan ik, daar deze gedachtenwisseling nog gaande is, er op het ogenblik niet van zeggen.

Wat de bezettingsautoriteiten aangaat, waarvan vraag 4 spreekt, deze hebben nog zekere bevoegdheden ten aanzien van de buitenlandse betrekkingen van Duitsland in het algemeen, o.a. in wat men pleegt te noemen de „security-sfeer”. Men zou in het onderhavige geval kunnen stellen, dat hier een punt van „security” aan de orde is, dan wel dat de internationale verplichtingen van de bezettingsautoriteiten in het geding zijn. In beide gevallen is de bevoegdheid van de Allied High Commission onbetwist.

Wat nu in verband met vraag 5 betreft de besprekingen met de Regering van de Westduitse Bondsrepubliek, deze hebben er toe geleid, dat op uitnodiging van de Bondsregering de Regeringen van de betrokken Länder, tot welke bevoegdheid zulks behoort, op 30 December 1952 te 18 uur een bevel tot opsporing en inhechtenisneming van de ontvluchte commune misdadigers hebben uitgevaardigd. De Duitse Bondsregering heeft voorts volledige medewerking toegezegd om het probleem van de terugkeer van betrokkenen via de weg van uitwijzing op te lossen.

Aangezien de in eerste instantie bij de Duitse Regering ondernomen démarche zich gunstig ontwikkelde, heeft de Nederlandse Regering zich er voorshands toe bepaald, de bezettingsautoriteiten ter zake te informeren en er zich voorshands van onthouden op deze een beroep te doen. De Nederlandse Regering blijft er op aandringen, dat de ontsnapte gevangenen als ongewenste vreemdelingen worden uitgewezen. Zij volgt met grote belangstelling de ernstige pogingen van de Duitse Bondsregering om de gerezen moeilijkheden op voor Nederland bevredigende wijze op te lossen en zij vertrouwt er met recht op, dat de Duitse politie alle krachten inspant om de ontsnapten op te sporen en te arresteren.

De vergadering wordt voor tien minuten geschorst.

De vergadering wordt hervat.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **In 't Veld**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil gaarne mijn erkentelijkheid betuigen, in het bijzonder aan het adres van de Minister van Justitie, voor de uitvoerige uiteenzetting, die hij

In 't Veld

van deze aangelegenheid heeft gegeven, en met name voor de openhartigheid, waarmee hij ook feiten naar voren heeft gebracht, die nu niet bepaald zo erg plezierig aandoen. Ik zou naar aanleiding van deze uiteenzetting toch nog wel gaarne enkele opmerkingen willen maken. Ik geloof, dat wij moeten onderscheiden in de eerste plaats tussen het regime, dat in de gevangenis heerste, en de omstandigheden, waaronder de ontvluchting heeft plaats gehad. Dat dit regime in het algemeen te vrij was en dat de waakzaamheid daardoor niet zo scherp was, als men in een dergelijke gevangenis mag verwachten, is uit de uiteenzetting wel gebleken en werd ook door de Minister zelf toegestemd. Een van de eerste gevolgen van deze ontvluchting zal dan ook zijn, dat er in dit regime bepaalde verbeteringen zullen worden aangebracht. In dit verband heeft mij vooral getroffen, dat men zal terugkomen op de vertrouwensposities, die aan verschillende delinquenten werden gegeven, al begrijp ik, dat men er prijs op stelt ook in deze gevangenis de gedetineerden werk te laten verrichten. De vraag, waarom het gaat, is, of het niet mogelijk is deze mensen mede te laten werken en daarbij ook een zekere humane behandeling toe te passen, echter gepaard gaande met een scherp toezicht. Wanneer ik hoor, dat na de ziekte van de hoofdstoker er eigenlijk geen behoorlijke vervanging is geweest, dan moet ik zeggen, dat mij dit een tekortkoming lijkt. Nu is het natuurlijk — ik wil dit gaarne toestemmen — erg gemakkelijk achteraf allerlei bezwaren naar voren te brengen en kritiek te oefenen. Ik wil gaarne toestemmen, dat tenslotte het gebeurde menselijk te verklaren is, dat elk regime de neiging heeft op de duur wat te gaan verslappen. De Minister heeft er zelf op gewezen, dat in deze gevangenis 180 mensen bij elkaar zijn, die eigenlijk aan de wanhoop ten prooi zijn, omdat zij geen enkel perspectief hebben en daarom als enig lichtpunt zien de mogelijkheid van ontsnapping. Men kan zeggen: zij zijn dus alijd een slag voor, maar moet dit niet medebrengen, dat de directie voortdurend er op bedacht moet zijn, dat dergelijke ontvluchttingspogingen kunnen worden gedaan? Moeten de beveiligingsmaatregelen niet zo worden genomen, dat de kans op ontsnapping zo gering mogelijk wordt? In dit verband is in mijn fractie bij voorbeeld de vraag gerezen, of het niet verstandig zou zijn, naast de directeur van de gevangenis een speciale politiemann aan te stellen, die zich in het bijzonder bezighoudt met de veiligheidsmaatregelen, omdat politiemannen daarvoor in het algemeen meer oog hebben dan het gevangenispersoneel zelf. Ik zou niet graag de stelling van mijn rekening willen nemen, dat hetgeen nu is gebeurd een pleidooi zou zijn tegen ons gemoderniseerde gevangeniswezen, en er bepaald niet op willen aandringen in dit opzicht een stap terug te gaan doen. Maar men moet toch wel in het oog houden, dat wij hier hebben te maken met een bijzonder soort van delinquenten, en de vraag moet worden gesteld, of voor deze delinquenten dezelfde tegemoetkomingen moeten gelden, die ook in andere gevangnissen regel zijn. Voor zover men inderdaad meent, dat er een zekere humaniteit moet zijn in de behandeling, waar ik tenslotte, gezien het perspectiefloos van deze levens, voor kan voelen, rijst de vraag, of dit niet gepaard moet gaan met een streng bewakingssysteem, waardoor ontsnappingspogingen tot een minimum worden gereduceerd.

Dit voor wat het regime in de gevangnissen in het algemeen betreft. Daarnaast zou ik nog iets willen zeggen over de omstandigheden, waaronder deze ontsnapping heeft plaats gehad. Ik moet opmerken, dat, als ik het relaas zo hoor, ik mijn aanvankelijke indruk bevestigd zie, dat hier niet één fout is gemaakt, maar dat wij eigenlijk hebben te maken met een opeenstapeling van fouten. Ik wil daarover het bewakingspersoneel niet te hard vallen — het is immers veel noodzakelijker, dat wij de noodzakelijke conclusies trekken voor de toekomst —, maar dat neemt niet weg, dat het toch wel goed is, dat op deze tekortkomingen nog eens duidelijk wordt gewezen. Het is voor mij altijd nog een raadsel, dat na de eerste tip, die door een gedetineerde werd gegeven, niet onmiddellijk de alarmtoestand is ingetreden en men niet onmiddellijk een hoofdelijk

appel heeft gehouden. Als toen was gebleken, dat er zich onder de 7 ontvluchten 3 stokers bevonden, zou men vanzelf op het idee zijn gekomen eerst in de verwarmingskelder te gaan kijken en zou men langs die weg hen eerder op het spoor zijn gekomen. Alles heeft verschrikkelijk lang geduurd. Hoe lang heeft het niet geduurd, na de vaststelling, dat er 7 gevangenen waren uitgebroken, vóórdat het opsporingsapparaat in werking kwam? Over de nareigheid met de Rijksidentificatiedienst wil ik dan nog maar zwijgen. Ook moest de Minister van Justitie er zelf aan te pas komen, om zeer voor de hand liggende en noodzakelijke maatregelen, als het uitloven van een beloning, het omroepen van dit bericht door de radio en het waarschuwen van de politie in West-Duitsland, door te voeren. Het is alles toch wel zeer onbegrijpelijk en het zal heel moeilijk zijn om, wanneer men kennis neemt van een dergelijk relaas, aan de betrokkenen een hoog cijfer toe te kennen voor hun waakzaamheid en activiteit.

Intussen heeft het weinig zin om hierover veel na te kaarten, al zou ik nog wel de vraag willen stellen, of de Minister niet wat voorbarig is geweest met uiting te geven aan zijn stellige overtuiging, dat het personeel van de gevangenis niet medeplichtig is geweest, dat het geen schuld treft. Wat mij betreft, geloof ik niet in enige medeplichtigheid van het personeel, maar in het gehele relaas zitten toch nog zoveel onduidelijke punten, dat een nader onderzoek mij zeker niet overbodig lijkt.

Belangrijker intussen dan nakaarten over wat nu gebeurd is, is de vraag, of het mogelijk is, voor de toekomst een dusdanige verbetering in het regime te brengen, dat althans de grootst mogelijke waarborg verkregen wordt om een herhaling te voorkomen. Ik kan niet van de Minister eisen — dat kan men ook niet verwachten —, dat deze een afdoende garantie geeft. In dergelijke omstandigheden zal het altijd mogelijk blijven, dat nieuwe ontvluchttingspogingen worden gedaan en dat een nieuw gaatje wordt gevonden, maar wat het Nederlandse volk wel mag verlangen, is de grootst mogelijke zekerheid, dat afdoende maatregelen genomen worden, ook al zouden die vrij kostbaar zijn. Dat is nu eenmaal de consequentie van het gratiebeleid, dat gevoerd is. Wanneer men afziet van de voltrekking van doodstraffen en men vervangt deze door levenslange gevangenisstraf, dan is daarvan uiteraard de consequentie, dat men ook niet terugschrikt voor de kosten, aan een deugdelijke bewaking verbonden.

Vervolgens zou ik willen vragen, of de maatregelen, die nu genomen zijn voor de gevangenis te Breda, voor zover nodig, ook toepassing zullen vinden in andere gevangnissen. Er werd mij nl. medegedeeld, dat ook in andere gevangnissen, b.v. in de strafgevangenis te Leeuwarden, de bezoekenregeling even conciliant is als zij was in de strafgevangenis te Breda. Nu moge waar zijn, dat in de strafgevangenis te Leeuwarden minder ernstige gevallen zitten, ook voor die gevallen is het toch wel zaak, dat de meest voor de hand liggende maatregelen genomen worden om ontsnapping te voorkomen.

De beantwoording van de gestelde vragen door de Minister van Buitenlandse Zaken geeft mij in het algemeen nog minder reden tot uitvoerige beschouwingen. Ik heb tot mijn groot genoegen gehoord, dat tussen nabuurstaten het goede gebruik bestaat, dat mensen, die illegaal de grens overschijden, worden teruggewezen en dat de beslissing op een eventueel beroep op asielrecht wordt opgeschort, totdat een nader onderzoek heeft plaats gehad. Wanneer dit een goed internationaal gebruik is, dan moet ik toch constateren, dat de Amtsrichter te Kleef zich overeenkomstig dat goede internationale gebruik niet gedragen heeft. Ik heb met grote instemming gehoord, dat over deze kwestie een intensief overleg gaande is met de Regering van de Westduitse Bondsrepubliek. Ik hoop van harte, dat dit overleg tot een gunstig resultaat zal leiden.

Veel belangrijker dan een gunstige beslissing op een verzoek om uitzetting of uitwijzing, wanneer deze zeven delinquenten gepakt mochten zijn, is, dat men voorkomt, dat dergelijke vluchtelingen in Duitsland binnenkomen. Daarom zal ik het toejuichen, als een goede regeling tot stand komt, die de garantie

In 't Veld e. a.

geeft, dat een zo lichtvaardig toelaten van een uit een Nederlandse strafgevangenis ontsnapte in de toekomst niet meer mogelijk zal zijn.

De heer **Wendelaar**: Mijnheer de Voorzitter! Zoals u zult horen, vind ik in de inlichtingen, die de Minister van Justitie zo vriendelijk is geweest over dit geval te geven, wel aanleiding tot enige kritische opmerkingen. Maar voordat ik tot het maken van die opmerkingen overga, wil ik niet nalaten mijn waardering er voor uit te spreken, dat de Minister heeft gezegd, dat deze ongelukkige feiten nu geen aanleiding behoren te geven om het over het algemeen meer humane regime, dat tegenwoordig in onze gevangenissen wordt gevoerd, in discredit te brengen en daarin verandering aan te brengen. Ik heb die verklaring van de Minister met het grootste genoegen gehoord, want het betreft hier een incidentele kwestie en deze mag op dat principe ook naar mijn mening geen inbreuk maken. Ik heb het zeer toegejuicht, dat men de gevangenen meer als mens gaat zien en dat men hun zoveel als toelaatbaar is afleiding bezorgt. Maar, Mijnheer de Voorzitter, als ik dit vooropstel moet ik er aan herinneren, dat de Minister daaraan één opmerking heeft toegevoegd, die door mij toch minder gunstig is ontvangen. De Minister zeide nl.: Dat regime is mij zoveel waard, dat wij er desnoods enige ontvluchtingen voor over moeten hebben. Dat gaat mij te ver. Integendeel, naarmate het regime tegenover de gevangenen menselijker, humaner wordt, moeten er noodzakelijkerwijze juist strenge maatregelen tegenover staan om er voor te zorgen, dat desniettemin ontvluchtingen, die in een dergelijk systeem gemakkelijker zijn, voorkomen worden.

De Minister heeft ook een paar maal de waarschuwing laten horen: Maar als de Kamer de veiligheidsmaatregelen zou willen verstevigen, dan moet zij goed begrijpen, dat dat met grote kosten gepaard gaat. Dat heb ik met enige verbazing gehoord. Zijn dan op het ogenblik bij onze gevangenissen de maatregelen tegen ontvluchting niet afdoende op grond van een kostenbezwaar? Dat lijkt mij toch een volkomen onjuiste toestand. Als men gevangenen heeft, dienen de maatregelen tegen ontvluchting uiteraard zodanig te zijn, dat ontvluchting zoveel als maar enigszins mogelijk is, wordt voorkomen. Wanneer de Minister zegt: „Ik kan ontvluchting niet helemaal voorkomen, er blijven tenslotte altijd mogelijkheden over”, dan kan ik dat toegeven, mits de Minister niet zegt: Wij hebben allerlei noodzakelijke dingen nagelaten ter wille van de kosten. Dat is in dezen geen argument.

De Minister heeft met grote openhartigheid toegegeven, dat er verschillende fouten zijn gemaakt, en hij heeft gezegd, dat er verbeteringen zullen worden aangebracht, maar ik mag mij veroorloven op één bepaald punt nog even de aandacht te vestigen, omdat ter zake mijns inziens niet voldoende onderscheiden is geworden. Er is gezegd, dat er in de verschillende gevangenissen nu eenmaal werkzaamheden moeten worden verricht en dat men daarvoor zekere vertrouwenspersonen heeft aangewezen. Dat is begrijpelijk. In een gevangenis moeten zekere werkzaamheden worden verricht en men kiest bepaalde personen uit om die werkzaamheden te verrichten, akkoord, maar moet men daarvoor nu juist deze mensen uitzoeken? Ik heb met verbazing gehoord, dat voor de vertrouwenspost van stoker in de gevangenis te Breda juist deze delinquenten zijn aangewezen. Ik vraag mij af, of er in de gevangenis te Breda niet andere mensen te vinden waren geweest, tegen wie minder bezwaren waren in te brengen dan tegen deze mensen en bij wie het gevaar voor ontvluchting veel geringer is dan juist bij deze mensen.

Een ander punt, waarover ik iets wil zeggen — het is slechts een detail —, is het volgende. Het is mij opgevallen, dat deze stokers er in geslaagd zijn op een zo betrekkelijk gemakkelijke manier naar buiten te komen, omdat zij in staat waren het slot van de rooster van het kolenhok te verbreken. Dit is toch wel verwonderlijk. Als men een gat heeft, waardoor de kolen worden gestort — wij hebben dat in onze particuliere huizen

Wendelaar

ook —, vraagt men zich af, of dit niet juist een punt is, dat goed voorzien moet worden. Ik herinner mij, dat ik in de bezettingstijd in mijn eigen huis juist daar energieke maatregelen heb genomen om er voor te zorgen, dat men toen althans daardoor niet naar binnen zou kunnen komen.

Dit zijn echter de betrekkelijk kleine fouten, die er zijn gemaakt en waarvan de Minister heeft aangegeven, dat hij zelf heeft ingegrepen en dat daarin de nodige verbeteringen zijn of zullen worden aangebracht. Ik meen daarop te kunnen vertrouwen. Ik meen echter te moeten zeggen, dat ik eigenlijk de algemene toestand, zoals die uit de inlichtingen van de Minister bleek te zijn, veel meer onbevredigend vind. Wat ik hiermede bedoel, meen ik het beste te kunnen aanduiden aan de hand van een herinnering aan iets, dat heel lang geleden is gebeurd. Aan het eind van 1918 is op het Departement van Buitenlandse Zaken een zeer belangrijke brief ingekomen van de geallieerde Mogendheden; het ging — als ik mij goed herinner — over het doortrekken van Duitse troepen door Limburg. De toenmalige Minister van Buitenlandse Zaken, de heer Van Karnebeek, heeft daarop toen niet aanstonds gereageerd. Ik herinner mij niet wat de omstandigheden daarbij precies waren, maar ik herinner mij met zeer grote duidelijkheid het geestige artikeltje, dat Barbarossa daarover in „De Telegraaf” heeft geschreven. Barbarossa schreef toen, als hij over Nederland schreef — stel u voor aan het einde van de Wereldoorlog, waarbij de gehele wereld in vlammen stond — altijd als over Soetokoekianda. Er was dan in Soetokoekianda een brief binnengekomen van de gezant van het naburige broedervoik. Toen zeiden de hogepriesters tot elkaar: Leg die brief op het altaar; daarop werd in Soetokoekianda de brief door de ambtenaren op het altaar gelegd. Nadat die brief daar een week gelegen had, heeft men gezegd: Ja, maar wat zoudt gij er van zeggen, als wij die brief ook eens openmaakten? Toen is men met grote plechtigheid overgegaan tot het openmaken van die brief. Mijnheer de Voorzitter! Ik zal dat hele verhaal niet geven — ik heb het ook niet zo goed meer voor de geest —, maar u kunt zich voorstellen, dat het Barbarossa wel toevertrouwd was om daarover op het ogenblik, dat de wereld in brand stond, een geestig verhaal op te dissen.

Aan dat verhaal dan heb ik moeten denken, toen ik het relaas van de Minister hoorde. Er is een ontvluchting geweest van zeven politieke delinquenten. Eigenlijk zijn het geen politieke delinquenten, maar gewone misdadigers, die zich schuldig hebben gemaakt aan de meest ergerlijke, gewone criminele feiten. De Minister heeft een tijdtabel gegeven van wat er, nadat ontdekt werd, dat de mensen ontvlucht waren, zo van minuut tot minuut, of laat ik liever zeggen: van uur tot uur, is gebeurd. Op het ogenblik, dat er werkelijk werd ingegrepen, waren die kerels al lang over de grens. Dat noem ik nu de mentaliteit van Soetokoekianda. De heren in de gevangenis waren in een Kerststemming: die heren, van hoog tot laag, hebben een ogenblik geheel vergeten, dat hun belangrijkste taak was de gevangenen te bewaken en er voor te zorgen, dat er geen ontvluchtingen konden voorkomen, die natuurlijk juist op zo'n avond worden beproefd. Ja, die mensen zullen wachten, totdat alle wachters present zijn en ieder er de aandacht op heeft gevestigd ontvluchtingen tegen te gaan! Neen, natuurlijk zoekt men daarvoor zulk een avond uit, als men weet, dat de gedachten heel ergens anders bij zijn.

Als een staaltje, hoe deze mentaliteit doorwerkt in het gehele systeem, meen ik de aandacht te moeten vestigen op hetgeen de Minister vertelde, nl. dat op die Zaterdag het Departement gesloten was. Het wordt voorgesteld als een doodeenvoudige zaak: het Departement is gesloten en de Minister hoort dit dan bij toeval, van de buitenwacht! Ik vind dat toch werkelijk verbijsterend. Dat kan men zich toch niet veroorloven in deze tijd. Ik kan begrijpen, dat op zo'n dag niet ieder aanwezig kan zijn op het Departement, maar er moet toch een wacht zijn, het moet toch mogelijk zijn om aan de alarmbel te trekken!

Voor hetgeen de Minister vertelde over het Identificatiebureau geldt hetzelfde. Daar zat een telefoniste, die nu niet zo

Wendelaar e. a.

erg handig is geweest; er zijn toen niet dadelijk maatregelen genomen; ik zal daar die telefoniste geen verwijt van maken; dat gaat eenmaal boven haar capaciteiten uit. Maar hoe is het met de leiding? Die moet toch bereikbaar zijn om in zo'n geval terstond de maatregelen te nemen, die noodzakelijk zijn. Maar daaraan denkt men in Soetokoekianda niet!

U zult er misschien verwonderd over zijn, Mijnheer de Voorzitter, dat ik mij zo ongerust maak, maar dit is werkelijk geen grapje: ik vat dit als een hoogst ernstige zaak op. Wij horen dit nu toevallig door wat er gebeurd is op het Departement van Justitie, maar hoe is het op het Departement van Defensie? Gaat het daar ook op die manier? En op de andere Departementen? Ik moet toch eigenlijk de Regering en het Nederlandse volk feliciteren, dat wij de Kerstdagen en Oud- en Nieuwjaar zo rustig en kalm zijn doorgekomen. De heme! mag weten, wat er gebeurd zou zijn, als er een paar tanks de grens over waren gekomen. Ook dat Departement was misschien gesloten en dan hadden zij rustig door kunnen rijden naar den Haag!

Men lacht er nu om, Mijnheer de Voorzitter, misschien is mijn woordenkeus niet in overeenstemming met de ernst van het geval, maar ik vind dit helemaal niet om te lachen; het is een buitengewoon ernstige zaak. Wanneer men ziet welk een belangstelling er is voor deze zaak, een belangstelling, die spontaan is ontstaan — de kranten hebben natuurlijk het hare daartoe bijgedragen —, dan is dat maar al te begrijpelijk. Deze zeven mensen kent eigenlijk niemand in Nederland. Ik geloof niet, dat het lot van deze mensen ons zo ter harte gaat, maar op de achtergrond zien wij hier Lages, Aus der Fünten en Kotälla. Het Nederlandse volk maakt zich ongerust, dat hetgeen nu gebeurd is met deze 7 ook weleens met hen zou kunnen gebeuren! Dat moet tot elke prijs worden voorkomen; daarvoor zijn de wonden, die in het Nederlandse volk zijn geslagen, nog veel te levendig. In aansluiting daarop nog één opmerking. De Minister heeft gezegd, dat een groot aantal mensen nog in Duitsland gezocht wordt; ik begrijp, dat wij dat op het ogenblik buiten beschouwing moeten laten, maar sedert 1945 zijn er dan 202 ontvlucht in totaal. Ik kan zelfs begrijpen, dat men over dat getal niet zo ernstig denkt en dat men zegt: in de eerste tijd van de concentratiekampen bestonden er nog ongeregelde toestanden; maar de Minister zeide ook, dat er de laatste 2 jaar nog 7 zijn ontvlucht. Met de nieuwe 7 maakt dat dus 14. Toen volgde daarop: van die 7 waren er 3 in het ziekenhuis. De Minister heeft nog op een ander moment gezegd, dat op het ogenblik nog 4 Duitsers niet in Breda vertoeven, maar in het ziekenhuis. En nu zal men misschien weer zeggen: dat is toch wel erg zielig voor die mensen; ze zijn ziek en moeten verzorgd en vertroeteld worden, omdat zij zo zielig ziek zijn.

Neen, Mijnheer de Voorzitter, dat weten wij nu langzamerhand uit eigen ervaring ook nog wel uit de tijd van de bezetting: de beste tijd om te ontvluchten heeft men, wanneer men zich ziek meldt en in een ziekenhuis laat opnemen, want daar is de bewaking nog veel slapper dan in de gevangenis. Ik moet zeggen, dat juist het laatste punt, nl. dat er nog vier Duitsers in het ziekenhuis liggen, bij mij helemaal niet medelijden oproept, maar mij reden geeft om de Minister in ernstige overweging te geven, die heren juist verbazend goed in de jaten te houden.

De heer **Brandenburg**: Mijnheer de Voorzitter! De interpellatie is begonnen met mede te delen, dat de ontvluchting een zeer grote beroering bij de Nederlandse bevolking heeft gewekt. Ook de heer Wendelaar heeft daarop met nadruk ge-
wezen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb mij geërgerd aan het antwoord van deze bewindsman, die deze zaak gebagatelliseerd heeft tot iets van weinig of geen betekenis, iets, dat, zoals de Minister het uitdrukte, feitelijk elke dag kan gebeuren. Ik wil er onmiddellijk aan toevoegen, dat insiders zich over deze ontvluchting niet zo hebben verwonderd en dat het niet zo onverwacht is gekomen, want het is immers een publiek geheim, dat de oorlogsmisdadigers in de verschillende gevangenis-

Brandenburg

sen op een zeer voorkomende wijze worden behandeld. Het enige, dat deze heren en misschien ook enige dames mankeert, is de bewegingsvrijheid. Zij hebben allerlei voorrechten, zowel wat betreft de voeding, het bezoek van familieleden of kennissen en ook de ontspanning. De Minister heeft het in zijn antwoord feitelijk doen voorkomen, alsof de behandeling van de gevangenen in het algemeen dezelfde is, dat dus in Leeuwarden, Amsterdam, Alkmaar en overal, waar zich gevangenen bevinden en dus de criminele gevangenen zijn opgesloten, de gevangenen dezelfde voorrechten genieten als de oorlogsmisdadigers die in Breda genoten. Als men de berichten in de pers zorgvuldig nagaat, kan men daarin lezen, dat er op de Tweede Kerstdag voor de oorlogsmisdadigers aldaar een gemeenschappelijke maaltijd met soep vóóraf is aangericht, waarbij de heren werden getraceerd op blinde vinken. Na de maaltijd zou voor deze oorlogsmisdadigers een film worden vertoond.

De heer In 't Veld heeft opgemerkt, dat de verontwaardiging bij de Nederlandse bevolking zich grondt op het feit, dat zij terecht deze misdadigers de vrijheid niet gunt. De Nederlandse bevolking gunt hun echter ook niet een bevoorrechte positie, een bevoorrechte behandeling in de gevangenis, die zij ongetwijfeld hebben. En zij genieten die uitzonderingsbehandeling niet alleen vandaag; neen, zolang als ons land is bevrijd, heeft men die heren op een voorkomende wijze behandeld. Daarom zou ik aan de Minister willen vragen: wat zijn de gronden, waarop die uitzonderingspositie van deze oorlogsmisdadigers, die tot de grootste schurken van de mensheid dienen te worden gerekend, is gebaseerd? Bestaat die uitzonderingspositie, die uitzonderingsbehandeling, in de andere gevangenis op precies dezelfde wijze? Worden de jongens, die zitten in het kamp van Schoonhoven, op dezelfde wijze behandeld als deze heren in Breda? Ik zou van de Minister in dezen gaarne een duidelijk antwoord krijgen, een antwoord, dat niet voor tweeërlei uitlegging vatbaar is. Als wij b.v. zien de behandeling van de Nederlandse soldaten, die hebben geweigerd tegen het Indonesische volk te vechten, dan staat wel vast, dat deze jongens heel wat minder goed worden behandeld; zij worden nog minder behandeld dan gewone criminele gevangenen. Zij hebben geen gemeenschappelijke maaltijden op bepaalde dagen; zij ontvangen geen extra-bezoek. Integendeel, men onthoudt hun zelfs de post, die zij op bepaalde dagen, zoals verjaardagen en feestdagen e.d., in grote getale van de Nederlandse werkers ontvangen. Ik wil hier nog één schrill voorbeeld noemen nl. de houding van de Minister tegenover Piet van Staveren, die in Leeuwarden, de meest beruchte gevangenis in ons land, zucht. Deze Nederlandse jongen zit, ondanks zijn zwakke gezondheid, in deze gevangenis en hem wordt geen enkele gunst verleend. Piet van Staveren en ook de andere Indonesië-wege-
raars zijn voor het merendeel jongens, die in de jaren, dat deze oorlogsmisdadigers hun moord- en roofpartijen in ons land ten uitvoer legden, met de echte Nederlanders tegen deze bandieten hebben gevochten.

Het wordt meer dan tijd, dat er verandering komt in het naoorlogse justitiële beleid. Het beleid, dat wij in de jaren na 1945 hebben gezien op het gebied van de justitie vertoont een weinig opwekkend beeld. Lage straffen of gratie voor hen, die verantwoordelijk of mede-verantwoordelijk zijn voor de dood en de ellende van tienduizenden en tienduizenden Nederlanders; voorkomendheid jegens hen, die eigenhandig honderden hebben vermoord of op beestachtige wijze hebben mishandeld en die er voor hebben gezorgd, dat duizenden van hun landgenoten in de concentratiekampen jaren lang hebben moeten zitten. Wij hebben nu een Minister van Justitie, die zich noemt democratisch-socialist en het beleid op het justitiële gebied ondergaat geen enkele verandering. Integendeel, deze democratisch-socialistische Minister van Justitie heeft in zijn korte ambtsperiode meer van zich doen spreken dan al zijn voorgangers te zamen.

De **Voorzitter**: Ik vestig er uw aandacht op, dat het begrotingshoofdstuk Justitie nog in behandeling moet komen. Thans is alleen aan de orde de interpellatie.

De heer **Brandenburg**: Dit hangt met deze interpellatie samen.

De **Voorzitter**: U kunt volstaan met een enkele verwijzing, maar u kunt er thans niet nader op ingaan.

De heer **Brandenburg**: Eerst werd Lages begenadigd en daarna zijn er 7 van de grootste oorlogsmisdadigers uit de Bredase gevangenis vertrokken. Ja, Mijnheer de Voorzitter, vertrokken, want van ontvluchten kan men hier toch niet spreken. Voor deze gebeurtenissen is deze Minister ten volle aansprakelijk. Wij hebben in het antwoord van de Minister vernomen hoe ongerust hij was over de toestanden in Norgerhaven. Hij heeft medegedeeld, dat het daar mogelijk was om met enige autobussen het kamp binnen te rijden en daar dan de gehele rattaplan weg te halen. Dat was aanleiding voor de Minister deze oorlogsmisdadigers over te plaatsen naar de gevangenis in Breda. Het was tenslotte dus bedoeld als een voorkoming van ontvluchting. Door de geachte interpellant en door de heer Wendelaar — natuurlijk in voorzichtige bewoordingen — is het ook opgemerkt: Maar was het dan niet nodig geweest, als men maatregelen neemt, ten einde ontvluchting tegen te gaan, zich er ook van te overtuigen, als verantwoordelijk Minister, dat in die Bredase gevangenis, al was het dan niet met een autobus, ook geen ontsnappingen per auto konden plaats vinden?

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb zoëven reeds opgemerkt, dat de algemene indruk bij het werkende deel van onze bevolking vooral over dit geval is, dat men niet spreekt van ontvluchten. Men zegt eenvoudig — en dat is meestal klare taal —: Men heeft de deur als het ware voor de heren opgezet. Ondanks het feit, dat de autoriteiten er van op de hoogte waren, dat er plannen bestonden deze heren uit de gevangenis te brengen, hebben zij nagelaten afdoende maatregelen te nemen. Deze fascistische genoten in de Bredase gevangenis meer vrijheid dan in Leeuwarden en het kamp Norgerhaven. Zij waren hier met hun spitsbroeders onder elkaar en konden volop profiteren van de barmhartigheidsgevoelens, die de Nederlandse Regering jegens hen koesterde: maaltijden van vier gangen, lady-crooners op gezellige avondjes, ping-pong, toneel en film waren hier gewone dingen. Het contact met de vrienden buiten de gevangenis was al heel eenvoudig — de Minister heeft dat toegegeven in zijn antwoord — door de bezoeken, tijdens welke de gevangenis een beeld vertoonde als van een restaurant, waar ieder ploegje apart aan een tafeltje kon zitten om zo hun plannen uit te broeden en bovendien — dat heeft de Minister er niet bij verteld — werd er ook nog koffie, thee en koek gereserveerd tijdens die uren.

Mijnheer de Voorzitter! Zo was de toestand in de Bredase gevangenis voor deze misdadigers en misschien is zij nog zo.

Ik heb in „Het Parool”, een van de lijfbladen van deze Minister, gelezen, dat een verslaggever van dit blad, die naar aanleiding van het geval, dat wij hier bespreken, in West-Duitsland vertoefde, tot de ontdekking is gekomen, dat een van de beruchtste Duitse oorlogsmisdadigers, Willy Alberts, juist vóór de jaarwisseling door Minister Donker in vrijheid is gesteld, zodat als het ware door een toeval het Nederlandse volk van de gevoelens van de Minister tegenover de politieke delinquenten, zoals hij deze mensen noemt, kennis heeft gekregen.

Onmiddellijk rijst in verband met deze zaak de vraag wat voor de Minister aanleiding was om deze bandiet, de rechterhand van de door de Minister begenadigde Lages, in vrijheid te stellen. Was zijn straf tijd al om? Hij was veroordeeld tot 12 jaar. Hij heeft 7 jaar gezeten. Als wij de redenering van de Minister volgen, die hij aan de overzijde van het Binnenhof heeft gegeven in zake de regeling, die bestaat voor de gratieverlening, dan is het mogelijk, dat bij goed gedrag van de gevangene drie maanden gratie wordt gegeven voor ieder jaar, dat hij in de gevangenis zou moeten doorbrengen. Als ik dus 12 jaar als uitgangspunt neem, zou in dit geval 12×3 maanden, dat is 36 maanden of drie jaar gratie kunnen zijn verleend. Hij had reeds 7 jaar in de gevangenis doorgebracht, Telt men

daarbij 3 jaar op, dan krijgt men 10 jaar. Toch blijkt, dat, ondanks het feit, dat de gratieverlening voor dergelijke oorlogsmisdadigers in het geheel niet mag gelden, deze Willy Alberts nog twee jaar voordat de straf tijd is verstreken in vrijheid wordt gesteld. Deze zaak is openlijk in de pers besproken en zij is noch door de Regering, noch door deze Minister tegen gesproken.

Mijnheer de Voorzitter! Er rijst nog een aantal vragen. In de eerste plaats: waarom heeft de Minister, ondanks het feit dat hem bekend kon zijn, dat pogingen in het werk werden gesteld om de meest belangrijke oorlogsmisdadigers te bevrijden, geen maatregelen genomen om die te verhinderen? In de tweede plaats: wat zijn de oorzaken, die verhinderd hebben, deze oorlogsmisdadigers te grijpen voordat zij bij Berg en Dal de West-Duitse grens zijn overgegaan? Waarom heeft de directeur van de gevangenis pas twee uur na de ontvluchting het opsporingsapparaat gewaarschuwd? Ik verlang een afdoend antwoord, omdat het Nederlandse volk daar recht op heeft. Naar mijn gevoelen zou het voor de heren niet mogelijk zijn geweest de Nederlandse grens te passeren, als men onmiddellijk de mogelijkheid, de Nederlandse grensbewaking te alarmeren, had aangegrepen. Dat de heren blijkbaar geen angst koesterden om gegrepen te worden, blijkt wel hieruit, dat zij niet de Belgische grens zijn overgegaan, die het dichtst bij was, maar de lange weg gekozen hebben naar de Duitse grens, alwaar zij — dat stond tevoren vast — door de fascistische autoriteiten gastvrij zouden worden ontvangen. In de couranten van gisteravond heeft men kunnen lezen, dat de helpers van deze zeven bandieten aangehouden zijn, maar ook weer vrijgelaten. Waarom is dat gebeurd? De Minister heeft medegedeeld, dat het delict, waaraan deze helpers zich hebben schuldig gemaakt, niet toelaat voorarrest op hen toe te passen. Er is toch niemand in Nederland, die dergelijke argumentatie serieus neemt, gezien het feit, dat men tientallen gevangenen voor veel geringere misdrijven in voorarrest plaatst, op grond van de vrees, dat een dergelijk iemand zich zal onttrekken aan de berechting. Waarom is de maatregel van voorarrest hier niet toegepast? Had de rechtbank in de helpers van deze oorlogsmisdadigers al net zoveel vertrouwen als in de oorlogsmisdadigers zelf? Ook op dit terrein gebeuren ontoelaatbare dingen. Het is in het afgelopen jaar voorgekomen, dat men Nederlandse burgers tot zware gevangenisstraffen heeft veroordeeld, omdat zij aan Nederlandse soldaten, die in Indonesië zich aan dienstweigering hadden schuldig gemaakt, onderdak zouden hebben verschaft. Daartegenover zien wij, dat een adellijk heer, die aan Westerling onderdak had verleend, wordt vrijgesproken, omdat hij volgens de rechtbank niet geweten zou hebben, dat Westerling door de justitie gezocht werd, terwijl het kleinste kind in Nederland daarvan op de hoogte was. Daarom treft mij ook weer in dit geval de houding van de Regering tegenover degenen, die aan deze gevangenen hulp verleend hebben en van wie dit onomstotelijk vaststaat, dat men dezen niet in voorlopige bewaring gesteld heeft.

Het antwoord van de Minister op de vraag, wat hij denkt te doen tegen de activiteit van fascistische organisaties, luidt dat dit zijn volle aandacht heeft. Het lijkt mij toch nodig, dat de Minister in dezen wat duidelijker is en dat hij in deze Kamer uiteenzet, welke maatregelen hij wil nemen om inderdaad een einde te maken aan de misdadige activiteit van deze politieke delinquenten.

Mijnheer de Voorzitter! Indertijd zijn door mijn partijgenoot Wagenaar aan de toenmalige Minister van Justitie, de heer Mulderij, vragen gesteld over de activiteit van deze fascistische organisaties. Die Minister heeft toen ontkend, dat er van politieke activiteit van fascistische personen of organisaties sprake zou zijn. Op grond van hetgeen wij nu gehoord hebben is het wel degelijk nodig, dat door de Regering thans maatregelen worden aangekondigd, die het aan het Nederlandse volk duidelijk zullen maken, dat het de Regering inderdaad ernst is om te voorkomen, dat deze organisaties weer een rol gaan spelen.

Brandenburg

Met betrekking tot de opsporing van de ontvluchte oorlogsmisdadigers zou ik nog enkele vragen willen stellen. Welke maatregelen zijn genomen om deze heren inderdaad te vatten? De Minister van Justitie heeft de interpellant daarop antwoord gegeven. Ik kan in dat antwoord maar weinig vertrouwen stellen, want de Minister van Justitie heeft wel gezegd, dat al datgene, wat in de pers heeft gestaan omtrent het grote aantal ontvluchtingen in de afgelopen jaren, overdreven was, maar daar draait de zaak niet om. Waar het om draait, is, dat de Minister heeft toegegeven, dat er enige duizenden politieke misdadigers zijn, van groter of kleiner formaat, die hier nog voor de rechter moeten verschijnen en zich in West-Duitsland bevinden. Welke maatregelen heeft de Regering in de afgelopen jaren genomen, terwijl zij kennis droeg van deze feiten, om er voor te zorgen, dat deze misdadigers aan de Nederlandse Regering zouden worden uitgeleverd? Daarom kan ik met het antwoord, dat op deze vraag is gegeven, geen genoegen nemen. Ben ik goed geïnformeerd, dan is het de gewoonte, dat, wanneer zich in een bepaald land iemand bevindt, die door de Nederlandse strafrechter wordt gezocht, men er Nederlandse rechercheurs heen stuurt, voorzien van photo's, signalementen en andere gegevens, om de buitenlandse politie bij te staan in haar opsporingsarbeid. Is dat in dit geval ook gebeurd? Deze vraag rijst voor ons en voor het Nederlandse volk.

Bezien wij de gang van zaken ten aanzien van de houding van de Regering na de bevrijding tegenover de politieke misdadigers, dan kan er voor mij geen andere conclusie zijn dan dat men niet heeft gedaan wat men in de oorlogsjaren uit Londen aan de Nederlandse bevolking daaromtrent heeft beloofd, nl. dat iedereen, die zich schuldig maakte aan landverraad en andere misdaden, daarvoor zijn gerechte straf niet zou ontgaan. Mijnheer de Voorzitter, wat wij hebben gezien is het tegendeel daarvan.

Ik zou willen vragen — vermoedelijk moet ik deze vraag ook aan het adres van de Minister van Buitenlandse Zaken richten —, of er in het verdrag van de E.D.G., waarin, zoals bekend is, geheime clausules zijn opgenomen, ook geen bepaling staat, dat de Regeringen, die aan dat verdrag deelnemen, zich verplichten alle politieke delinquenten, zoals men hen pleegt te noemen, vrij te laten. Ik zou gaarne een duidelijk antwoord op deze vraag ontvangen.

De Voorzitter: U komt langzamerhand weer buiten de interpellatie terecht.

De heer Brandenburg: Het houdt verband met het vraagstuk van de oorlogsmisdadigers, waarover wij vandaag spreken.

De Voorzitter: Maar niet met de ontsnapping.

De heer Brandenburg: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil om uitdrukking te geven aan onze opvatting in dezen een tweetal moties aan de Kamer voorleggen.

De eerste motie luidt als volgt:

„De Kamer spreekt als haar oordeel uit, dat onmiddellijk afdoende maatregelen getroffen dienen te worden om ontvluchtingen zoals uit de Bredase gevangenis onmogelijk te maken.

Zij verzoekt op korte termijn te worden geïnformeerd welke maatregelen in deze door de bevoegde autoriteiten zijn genomen.”

De tweede motie luidt:

„De Kamer, van oordeel dat zij geen vertrouwen kan stellen in het beleid van de Minister van Justitie, is van mening, dat het in het belang is van ons land en haar werkende bevolking, dat deze Minister onmiddellijk aftreedt.”

Mijnheer de Voorzitter! Er wordt om het indienen van de laatste motie gelachen, maar er is vanmiddag ook gelachen om de uiteenzetting, die wij van de Minister van Justitie

Brandenburg e. a.

hebben mogen vernemen. Dat lachen was terecht, want de uiteenzetting, die wij hebben gekregen over dit ernstige gebeuren, was een belachelijke uiteenzetting, die met de ernst van deze zaak niets te maken had. Dat een Minister iets dergelijks in deze Kamer kan doen, pleit niet voor de Kamer. Indien deze Minister een dergelijke uiteenzetting b.v. in een openbare vergadering voor arbeiders en andere werkers had gegeven, dan hadden de aanwezigen de Minister niet alleen uitgelachen, maar dan hadden zij hem zeker op een behoorlijke wijze van repliek gediend en hem duidelijk gemaakt, dat zij een dergelijk antwoord in een zo belangrijke zaak niet als afdoende hadden beschouwd.

De Voorzitter: De heer Brandenburg heeft de volgende motiën van orde voorgesteld:

I

„De Kamer spreekt als haar oordeel uit, dat onmiddellijk afdoende maatregelen getroffen dienen te worden om ontvluchtingen zoals uit de Bredase gevangenis, onmogelijk te maken.

Zij verzoekt op korte termijn te worden geïnformeerd, welke maatregelen in deze door de bevoegde autoriteiten zijn genomen.”;

II

„De Kamer,

van oordeel, dat zij geen vertrouwen kan stellen in het beleid van de Minister van Justitie, is van mening, dat het in het belang is van ons land en zijn werkende bevolking, dat deze Minister onmiddellijk aftreedt.”

Ik stel voor, deze motiën van orde te behandelen tegelijk met deze interpellatie.

Daartoe wordt besloten.

De heer Donker, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil gaarne trachten zo kort mogelijk de gemaakte opmerkingen te beantwoorden. De geachte interpellant heeft enige vragen gesteld, die verband houden met de maatregelen, die in de naaste toekomst — als maatregelen van blijvende aard — in de gevangenis te Breda zullen moeten worden genomen om een herhaling van het gebeurde te voorkomen. Zo heeft hij de mogelijkheid geopperd met betrekking tot de z.g. vertrouwensposities het systeem in te voeren, dat wel gevangenen medewerken aan het reinigen, stoken en dergelijke werkzaamheden, maar dan onder scherp toezicht. Hij heeft voorts de gedachte geopperd naast de directeur een politiemans in te schakelen voor de beveiliging van de gevangenis. Ik zou op deze vragen niet direct een antwoord willen geven. Zonder twijfel zullen bij de maatregelen, die als definitieve maatregelen zullen moeten worden genomen, vragen, als door de geachte interpellant aan de orde gesteld, bezien worden; nagegaan zal moeten worden, in hoeverre aan deze suggesties gevolg zal kunnen worden gegeven.

Ik verheug mij er over, dat de geachte interpellant en ook de geachte afgevaardigde de heer Wendelaar hebben gezegd, dat zij geen verband willen leggen tussen het gebeurde en het karakter en systeem van ons gevangeniswezen in het algemeen. Het is, na wat ik daarover in eerste termijn heb gezegd, zonder meer duidelijk, dat ik voor de opmerkingen, in dit verband door de geachte afgevaardigden gemaakt, dankbaar ben.

De geachte afgevaardigde de heer In 't Veld heeft verder de vraag gesteld, of ik niet voorbarig ben geweest door de opmerking te maken, dat het personeel niet medeplichtig is aan het gebeurde of althans daaraan geen schuld heeft. Hij zeide: is het onderzoek al zo ver gevorderd, dat men op het ogenblik een oordeel als dit reeds kan uitspreken? Het spreekt vanzelf, dat een oordeel, als door mij is uitgesproken, gebaseerd is op de onderzoeken, zoals die tot dusverre hebben plaats gevonden,

Minister Donker

en op de resultaten, die daarmee zijn bereikt. Ik kan niet anders dan herhalen, dat tot nog toe van medeplichtigheid van het personeel in geen enkel opzicht is gebleken, en dat achtte ik een zo belangrijk feit, dat ik hiervan mededeling aan de Kamer wilde doen.

De geachte afgevaardigde heeft tenslotte nog gevraagd, of thans voor andere gevangenissen dan die van Breda ook soortgelijke maatregelen zullen worden getroffen als daar in de bedoeling liggen. Het is zonder enige twijfel mijn voornemen om het bewakingssysteem en de beveiliging van andere gevangenissen ook te bekijken in het licht van hetgeen in Breda is gebeurd. Het is echter wel duidelijk uit hetgeen ik heb gezegd, dat de gevangenis te Breda een bijzondere positie inneemt, omdat men daar een bevolking heeft van een aard als in geen van de andere gevangenissen voorkomt. Het is daarom zeker niet nodig om de maatregelen, die in Breda zullen moeten worden getroffen, ook voor de andere gevangenissen in dezelfde omvang toe te passen. Intussen, ik herhaal: aan de hand van wat er nu gebeurd is, zal er aanleiding zijn om de beveiliging van de gevangenissen in het algemeen nog eens te bezien.

De geachte afgevaardigde de heer Wendelaar meende, toen hij sprak over het ook in zijn oog niet bestaande verband tussen deze ontvluchting en het gevangeniswezen, zoals dat op het ogenblik in ontwikkeling is, bezwaar te moeten maken tegen een opmerking mijnerzijds. Ik heb namelijk gewezen op een aantal voordelen van het moderne gevangeniswezen en heb daaraan iets toegevoegd ongeveer in deze geest, dat die voordelen zo groot zijn, dat enkele ontvluchtingen daar desnoods wel tegenover konden staan. De geachte afgevaardigde de heer Wendelaar is daartegen opgekomen en heeft gezegd: neen, dat is een consequentie, die ik niet trek; wanneer men met toepassing van moderne opvattingen op het gebied van het gevangeniswezen de resultaten wil bereiken, die daarbij mogelijk zijn, moet men dat verenigen met een beveiligingssysteem, dat dusdanig is, dat ontvluchtingen niet kunnen voorkomen. Ik geloof, dat dit van de heer Wendelaar een miskenning van bepaalde elementen in het moderne gevangeniswezen is, want dat is voor een deel er op gebaseerd, dat bepaalde veroordeelden — ik spreek nu niet in het bijzonder over oorlogsmisdadigers of politieke veroordeelden, maar geheel in het algemeen — meer vrijheid genieten dan anderen. Mede daarom is het regime van de ene soort gevangenis anders dan dat van de andere. De geachte afgevaardigde moet hierbij voorts bedenken, dat men in bepaalde gevangenissen — ik moge als voorbeeld nemen de jeugdgevangenis in Zutphen — een systeem van klassen heeft met meer vrijheid naarmate de gedetineerde er langer heeft vertoefd, en dat de gedetineerde in de laatste periode, dat hij er is, een zeer grote vrijheid en ook contact met de buitenwereld heeft. Zulk een systeem zou, als gehandeld zou worden gelijk de geachte afgevaardigde de heer Wendelaar zou willen: te weten ondanks het moderne systeem onder alle omstandigheden zorgen voor een beveiliging, die altijd voldoende is, b.v. in de jeugdgevangenis niet mogelijk zijn. Ik geloof dan ook, Mijnheer de Voorzitter, dat het misschien goed zou zijn, indien de geachte afgevaardigde deze opmerking nog eens in nadere overweging zou nemen.

Dan heeft de geachte afgevaardigde de heer Wendelaar gezegd: de Minister spreekt iedere keer over de kosten, die zijn gemoeid met het nemen van maatregelen om een grotere beveiliging te verkrijgen, en de geachte afgevaardigde vraagt dan in dit verband: Is de toestand op dit ogenblik zo, dat de beveiligingsmaatregelen — en ik begrijp, dat de geachte afgevaardigde daarbij op het oog heeft niet alleen de gevangenis te Breda, maar de gestichten in het algemeen — niet voldoende zijn op grond van de daaraan verbonden kosten? Het is onjuist die conclusie uit mijn betoog te trekken. Ik sprak over de maatregelen, die in het gesticht te Breda zullen moeten worden genomen op grond van de thans gebleken moeilijkheden daar ter plaatse, moeilijkheden, die voortvloeien uit een concentratie aldaar van zwaar gestraften, zoals wij die in Nederland nog nimmer op één plaats hebben gehad. Indien

men hieruit de gevolgtrekking meent te moeten maken, dat over de gehele linie in een aantal gestichten in ons land de beveiligingsmaatregelen niet voldoende zijn, omdat men kosten wil uitsparen, dan is dat een conclusie, die ik zeker niet onderschrijf. Die conclusie gaat mijns inziens veel te ver.

Toen de geachte afgevaardigde de heer Wendelaar sprak over de mensen, die vertrouwensposities bekleedden in de gevangenis te Breda, vroeg hij: moesten nu juist in Breda deze mensen — en hij bedoelde daarmee levenslang gestraften, onder wie van de doodstraf gegratieerden — worden gebruikt voor deze vertrouwensposities? Het is echter in een gesticht als dat te Breda niet zo gemakkelijk andere mensen te vinden. Als ik de stand neem van de gestichtsbevolking te Breda op 5 Januari, dus op gisteren, dan zie ik, dat die bevolking bestaat uit 178 hoofden, en daarvan zijn er 111 levenslang gestraften en 63 Duitsers. Waar men dus in dit gesticht de vertrouwensmensen zou moeten vinden, die minder zwaar zijn gestraft, kan ik niet direct inzien. Dit gesticht heeft nu eenmaal een speciale bevolking.

Ik moet voorts wel opkomen tegen de voorstelling van zaken, die de geachte afgevaardigde de heer Wendelaar heeft gegeven met betrekking tot de gebeurtenissen op de avond van de Tweede Kerstdag. Hij heeft gezegd, daarbij aanhalende het woord van Barbarossa: Soetekoekianda: men was daar blijkbaar onder de indruk van de Kerstviering en daardoor is het onderzoek niet op gang kunnen komen. Het spijt mij, dat de geachte afgevaardigde deze opmerking heeft gemaakt. Ik dacht, dat uit mijn uiteenzetting wel was gebleken, dat de directie van de gevangenis op dat ogenblik in een uiterst moeilijke positie verkeerde. Ik zou willen zeggen, dat, als wij op dit punt eerlijk bij ons zelf te rade gaan, wij geen van allen erg gelukkig zouden zijn geweest, indien wij op dat moment voor die situatie en voor die verantwoordelijkheid zouden hebben gestaan. De situatie was zo, dat er een tip was gegeven, dat er misschien iets zou gebeuren. Men moet vooral goed begrijpen, dat het niets uitzonderlijks was, dat er een dergelijke tip was gegeven. Er worden in zulk een gemeenschap met haar fluistercampagnes e.d. herhaalde malen tips gegeven. In bijna alle gevallen blijken die tips niet op iets reëls te berusten. Dit is één factor. In de tweede plaats had het opnieuw bezetten van de posten bij de buitenmuren zo snel plaats gevonden, dat het verklaarbaar is, dat men zich niet direct heeft gerealiseerd, dat in die enkele minuten reeds een ontvluchting had plaats gevonden, waarbij niet uit het oog mag worden verloren, dat de ontvangen mededeling niet inhiel, dat er een ontvluchting was geschied, doch dat deze wellicht zou plaats hebben. In de derde plaats was het zo, dat men ook rekening moest houden met de situatie, zoals die op dat ogenblik was. Er was een filmvoorstelling aan de gang voor een gevangenisbevolking van omstreeks 180 mensen van een samenstelling, zoals ik die zoëven heb geschetst, terwijl er in de koepel — naar ik meen — 9 bewakers aanwezig waren. Daarin plotseling ingrijpen was geen kleinigheid. Het is volkomen waar, dat de beslissing, achteraf gezien, verkeerd is geweest en anders had moeten zijn, maar de omstandigheden waren van dusdanige aard, dat ik de directie hiervan niet een al te groot verwijt wil maken.

Tenslotte nog de opmerking van de heer Wendelaar over de Duitsers, die op het ogenblik nog in ziekenhuizen, krankzinnigengestichten, observatiehuizen e.d. zijn. Inderdaad is het probleem van gedetineerden, die in ziekenhuizen zijn ondergebracht, een zeer moeilijk vraagstuk, omdat bij verblijf van een gedetineerde in een ziekenhuis een afdoende bewaking niet zo gemakkelijk is, aangezien men daarbij dikwijls in strijd komt met de regels van orde van het ziekenhuis. Ik wil de geachte afgevaardigde gaarne de verzekering geven, dat het probleem van de opname van veroordeelden in ziekenhuizen nader onder de ogen zal worden gezien. Ik moge echter nog opmerken, dat voor de meeste gevallen dit geen probleem is, omdat wij binnen enkele gevangenissen ziekeninrichtingen hebben, waar in de meeste gevallen de gedetineerden wel ondergebracht kunnen

Minister Donker

worden. Er zijn echter ziekten, die men op een gegeven ogenblik daar niet kan behandelen.

Thans kom ik tot de beantwoording van de heer Brandenburg, die begonnen is met te zeggen, dat de Minister de zaak heeft gebagatelliseerd. Ik had van alles verwacht, dat door hem gezegd zou kunnen worden, maar dat hij ter inleiding van zijn redevoering zou zeggen, dat de zaak door mij gebagatelliseerd wordt, heeft mij toch nog verrast. Ik geloof dan ook, dat hij daarmee geen bijzonder juiste qualificatie van mijn betoog heeft gegeven.

Ik moge intussen thans nog even ingaan op enige concrete vragen van de geachte afgevaardigde.

In de eerste plaats heeft hij gezegd, dat de oorlogsmisdadigers en levenslang gestraften een bevoorrechte behandeling hebben. Hij vroeg op grond waarvan die uitzonderingspositie bestaat. Ik meen, dat van een bevoorrechte behandeling geen sprake is. Wanneer men het regime van de gevangenis te Breda, ook zoals het vóór deze ontvluchting was — het zal zonder enige twijfel op bepaalde punten stroever en strenger worden —, beziet, dan kan men zeker ten opzichte van andere gestichten niet spreken van een bevoorrechte positie. Dat ligt uit de aard der zaak al in het feit van de gevangenis, zoals zij daar is; het is een koepelgevangenis met cellen en betrekkelijk weinig terreinen binnen de muren, in zoverre verhoudingsgewijze nog gunstig, dat in de beide andere soortgelijke gevangenissen nog minder terreinen aanwezig zijn. Er zijn te Breda in ieder geval minder mogelijkheden dan in een aantal andere gestichten, en de gevangenen bevinden zich buiten hun werktijden grotendeels in de cellen. Wanneer men de behandeling te Breda stelt tegenover die in andere inrichtingen, dan zal zeker niet kunnen worden gezegd, dat hier van een bevoorrechte positie sprake is. De situatie, zoals die te Breda is, maakt dit op zich zelf al onmogelijk.

Verder heeft de geachte afgevaardigde een drietal concrete vragen gesteld, die ongeveer parallel lopen met de vragen van de geachte interpellant, de heer In 't Veld, zodat ik meen te mogen zeggen, dat, als hij naleest, wat ik daarover heb gezegd, hij daarin het antwoord zal vinden.

De geachte afgevaardigde heeft er zijn verwondering over uitgesproken, dat op degenen, die de ontvluchten hebben geholpen, geen preventieve hechtenis is toegepast, en veronderstelde, dat dit weer een bijzondere welwillendheid van mijn kant was. Ik dacht, dat de desbetreffende wettelijke regeling vrij algemeen bekend was, maar ten behoeve van de geachte afgevaardigde wil ik nog wel zeggen, dat preventieve hechtenis alleen mogelijk is bij die delicten, waarop vier jaar of meer staat, benevens bij enkele andere delicten, afzonderlijk in de wet genoemd. Op het delict, waarom het hier gaat, staat een gevangenisstraf van ten hoogste twee jaar. Ook is dit delict niet genoemd onder de afzonderlijke delicten, waarbij preventieve hechtenis mogelijk is. Met de wet in hand kunnen de betrokkenen dus niet in voorarrest gehouden worden. En aangezien men in Nederland prijs stelt op handhaving van de wet en van de rechtsstaat, geschiedt dit hier dan ook niet.

De geachte afgevaardigde heeft ook ter sprake gebracht het feit, dat één van de Duitse oorlogsmisdadigers vóór Kerstmis voorwaardelijk in vrijheid is gesteld. Uiteraard heeft dit niet veel te maken met deze interpellatie, maar het lijkt me toch wel nuttig, nu ik de gelegenheid daartoe heb, te vertellen hoe deze zaak in elkaar zit.

Bij de interpellatie over de gratiëring van Lages heb ik met betrekking tot de gratieverlening en de voorwaardelijke invrijheidstelling bepaalde richtlijnen aangegeven, die ik mij voorstel te volgen. Eén daarvan is, dat met betrekking tot oorlogsmisdadigers en de politiek veroordeelden — waaronder (ik kan dat niet genoeg herhalen) bij het residu, dat wij hiervan op het ogenblik hebben, voor een overwegend deel plegers van delicten met een criminele inslag zijn — de werkelijke straf tijd niet minder mag zijn dan die van vergelijkbare *commune criminelen*. Dat betekent aan de andere kant, dat de toepassing van

de voorwaardelijke invrijheidstelling *mutatis mutandis* ook bij oorlogsmisdadigers en politieke veroordeelden plaats heeft. Een discriminatie in dezen zou niet toelaatbare willekeur betekenen. De voorwaardelijke invrijheidstelling hangt af van een aantal factoren, waaronder echter in het algemeen niet de zwaarte van het delict. Als men dat element op de voorgrond gaat schuiven, zou men in wezen de door de rechter opgelegde straf gaan corrigeren.

In de laatste maanden waren er twee Duitsers, die in aanmerking kwamen voor voorwaardelijke invrijheidstelling, te weten Albers en Schneider. Schneider is veroordeeld tot 5 jaar. Dat kan ik niet helpen, maar dat is de straf, waartoe de Nederlandse rechter hem heeft veroordeeld. De datum van zijn eventuele voorwaardelijke invrijheidstelling viel op 16 October 1952. Deze man is voorwaardelijk in vrijheid gesteld op 22 December 1952, dus met een overschrijding van 2 maanden en 7 dagen van de datum, waarop de voorwaardelijke invrijheidstelling mogelijk was.

Ten aanzien van Albers heeft de geachte afgevaardigde op zijn manier een berekening gemaakt. Maar de feiten liggen enigszins anders. Deze man werd veroordeeld tot 12 jaar. Ik herhaal het nog eens: ik kan het niet helpen, maar hij is door de Nederlandse rechter daartoe veroordeeld. De man heeft geruime tijd geleden een jaar en drie maanden gratie gekregen. Zoals ik de zaak vond, had hij een straf uit te zitten van tien jaar en negen maanden. Nu is de termijn voor voorwaardelijke invrijheidstelling niet, zoals de heer Brandenburg die berekend heeft. Voorwaardelijke invrijheidstelling toch kan plaats hebben na ommekomst van twee/derden van de straf tijd. De datum, waarop voorwaardelijke invrijheidstelling van Albers, die in de latere tijd van zijn gevangenschap lijdende was aan ernstige kwalen, mogelijk was, viel op 9 Juli 1952. Deze man is dus ongeveer een halfjaar over de datum van de voorwaardelijke invrijheidstelling heen geweest, toen hij uit de gevangenis ontslagen werd, te weten op 22 December 1952. In het algemeen kunnen er inderdaad gevallen zijn, waarin de voorwaardelijke invrijheidstelling geen toepassing vindt, maar dit houdt in het algemeen geen verband met de zwaarte van het gepleegde misdrijf, maar met andere omstandigheden. De voorwaardelijke invrijheidstelling wordt ten aanzien van de Duitsers *mutatis mutandis* op dezelfde wijze toegepast als ten aanzien van de gewone criminelen. Maar ook ten aanzien van deze laatsten vindt de voorwaardelijke invrijheidstelling niet altijd plaats precies op de datum, waarop zij mogelijk wordt. Ook in deze twee gevallen, waarin het Duitsers betrof, is deze datum overschreden. Ik wens mij ten aanzien van de voorwaardelijke invrijheidstelling van Duitsers dezelfde vrijheid voor te behouden als tegenover gewone criminelen.

De heer Brandenburg heeft tenslotte gevraagd: welke maatregelen zijn genomen om die ongeveer 2000 personen, die niet berecht zijn, die niet in Nederland waren en die gezocht worden, voor de rechter te brengen? Men moet hierbij goed de verhouding in het oog houden. In Nederland zijn als politieke delinquenten ongeveer 100 000 personen behandeld. Ten aanzien van ongeveer 2000 is het niet mogelijk geweest, hen in onze macht te krijgen. Ik kan echter de heer Brandenburg de verzekering geven, dat een groot aantal personen, die in het buitenland vertoeven, succesievelijk — o.a. door de bezettingsautoriteiten in Duitsland — is uitgeleverd en hier berecht is. Wat op het ogenblik gedaan kan worden om deze laatste 2000 personen alsnog voor de rechter te brengen, is waarschijnlijk niet zo heel veel. Deze mensen zijn altijd onvindbaar geweest; een aantal van hen is op het ogenblik waarschijnlijk overleden. De overigen kunnen in alle mogelijke delen van de wereld zitten. Niet alleen in Duitsland, zij kunnen b.v. ook in Argentinië zijn. Ik houd echter ook rekening met de mogelijkheid, dat een gedeelte van hen b.v. in Rusland en zijn satellietstaten zit. Er is altijd een grote aantrekkingskracht tussen rechts en links extremisme, die vaak elkaar nauw raken en wier aanhangers niet zelden van het ene kamp in het andere overgaan.

Minister Beyen e. a.

De heer **Beyen**, Minister van Buitenlandse Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb maar één opmerking te maken. De heer Brandenburg heeft een vraag gesteld naar aanleiding van een bepaling in het Europees Defensie Gemeenschap-verdrag. Ik moet tot mijn spijt bekennen, dat mij niet duidelijk geworden is, welke bepaling in het verdrag betreffende de E.D.G. de heer Brandenburg bedoeld heeft.

De heer **In 't Veld**: Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat deze interpellatie in elk geval dit nut heeft gehad, dat helderheid gebracht is op verschillende punten, die tot dusver nog onduidelijk waren, al geloof ik niet, dat algemene bevrediging zal zijn gewekt door de uiteenzetting van beide Ministers over de gang van zaken. Wat mij echter wel heeft bevredigd, is de opmerking van de Minister van Justitie, dat er onmiddellijk maatregelen zijn genomen om herhaling in de toekomst zoveel mogelijk te voorkomen, en de toezegging, dat men zich verder zal bezinnen op een nadere definitieve regeling te dien opzichte.

Ik ben verder bevredigd door de mededeling van de Minister van Buitenlandse Zaken, dat er met de Regering van de Westduitse Bondsrepubliek een intensief overleg gaande is om grensoverschrijdingen als nu hebben plaats gehad — en vooral de gemakkelijke wijze, waarop zij hebben plaats gehad — in de toekomst te voorkomen.

Gezien deze mededelingen van de beide Ministers, gevoelen mijn politieke vrienden en ik weinig behoefte aan de eerste motie van orde, die door de geachte afgevaardigde de heer Brandenburg is voorgesteld.

Wat de tweede motie betreft, vraag ik mij af, of zij wel in overeenstemming is met de ernst, die deze Kamer past. Wanneer de geachte afgevaardigde de opmerking maakt, dat gelachen is om de uiteenzetting van de Minister van Justitie en dat men daaruit zou kunnen afleiden, dat hij deze zaak eigenlijk niet ernstig neemt, mag ik er toch op wijzen, dat deze

In 't Veld e. a.

Minister niet anders heeft gedaan dan een objectieve en zeer openhartige uiteenzetting geven van de werkelijke toedracht van zaken. Ik meen, dat de Minister daarvoor eerder lof dan verwijt toekomt. Daarom geloof ik, dat wij verstandig doen met deze tweede motie van orde maar niet ernstig te nemen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De eerste motie van orde van de heer Brandenburg wordt verworpen met 28 tegen 2 stemmen.

Tegen hebben gestemd de heren Gerretson, Diepenhorst, Schipper, Algra, De Vos van Steenwijk, Sassen, Wendelaar, Anema, Tjalma, Kramer, Molenaar, Louwes, Beaufort, Ruijs de Beerenbrouck, Kropman, Teulings, Van der Himst, Derksen, Van Velthoven, Roebroek, Kraaijvanger, De Dreu, Cammelbeeck, Woudenberg, In 't Veld, Van Tilburg, Reijers en de Voorzitter.

Vóór hebben gestemd de heren Brandenburg en Geugjes.

De tweede motie van orde van de heer Brandenburg wordt verworpen met 28 tegen 2 stemmen.

Tegen hebben gestemd de heren Schipper, Algra, De Vos van Steenwijk, Sassen, Wendelaar, Anema, Tjalma, Kramer, Molenaar, Louwes, Beaufort, Ruijs de Beerenbrouck, Kropman, Teulings, Van der Himst, Derksen, Van Velthoven, Roebroek, Kraaijvanger, De Dreu, Cammelbeeck, Woudenberg, In 't Veld, Van Tilburg, Reijers, Gerretson, Diepenhorst en de Voorzitter.

Vóór hebben gestemd de heren Brandenburg en Geugjes.

De Voorzitter: Namens de Kamer zeg ik de Regering dank voor de verstrekte inlichtingen.

2040